

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

д.е.н., професор

_____ Галина ЗАПІША

«_____» _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

освітньої програми «Менеджмент»

за спеціальністю «073 Менеджмент»

**УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ПП “УКР ТЕРРА ПЛЮС” ЖМЕРИНСЬКОГО РАЙОНУ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Науковий керівник: к.е.н., асистент

Аркадій ТОПОВ _____

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри

економічної теорії і економіки

підприємства Одеського державного

аграрного університету

Ольга ЗАМЛИНСЬКА _____

Виконала здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти

заочної форми навчання

освітньо-професійної програми

«Менеджмент» спеціальності 073

«Менеджмент»

Валерія КУРТЄВА

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота
містить результати власних досліджень.*

Використання ідей і текстів інших

авторів має посилання на відповідне

джерело _____ Валерія КУРТЄВА

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління

Кафедра менеджменту

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітньо-професійна програма «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри
менеджменту**

Галина ЗАПША

«06» листопада 2025 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА**

Валерії КУРТЄВОЇ

1. Тема роботи: «Управління витратами операційної діяльності ПП
“УКР ТЕРРА Плюс” Жмеринського району Вінницької області».

керівник роботи к.е.н. Топов А.Г., затверджені наказом ректора Одеського
державного аграрного університету від «05» листопада 2025 р. № 150 -з

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи 3 червня 2026 р.

3. Об'єкт дослідження – *процес управління витратами операційної діяльності аграрного підприємства.*

4. Предмет дослідження – *сукупність теоретичних, методичних та практичних засад управління витратами операційної діяльності підприємства.*

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

5.1. Теоретико-методичний розділ:

– *розкрити економічну сутність та значення операційних витрат підприємства;*

– *дослідити методичні підходи до управління операційними витратами;*

– *узагальнити методи оцінювання ефективності управління витратами.*

5.2. Аналітичний розділ:

– *оцінити ресурсну забезпеченість операційної діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс»;*

– *проаналізувати склад, структуру та динаміку операційних витрат;*

– *здійснити оцінку ефективності управління витратами операційної діяльності.*

5.3. Рекомендаційно-розрахунковий розділ:

- визначити напрями удосконалення системи управління операційними витратами;
- розробити заходи щодо впровадження цифрових технологій контролю витрат та елементів точного землеробства;
- обґрунтувати економічну ефективність запропонованих заходів.

6. Орієнтовний перелік графічного та табличного матеріалу:

6.1. До теоретико-методичного розділу:

Підходи до визначення поняття «операційні витрати». Класифікація витрат підприємства. Методи управління та контролю витрат.

6.2. До аналітичного розділу:

Розміри та ресурсний потенціал ПП «УКР ТЕРРА Плюс». Структура товарної продукції. Структура виробничих витрат. Економічна ефективність використання ресурсів. Урожайність культур. Собівартість продукції. Структура собівартості продукції. Структура собівартості 1 ц основних видів продукції. Факторний аналіз собівартості 1 ц продукції. Показники рентабельності. Динаміка фінансово-економічних показників.

6.3. До рекомендаційно-розрахункового розділу:

SWOT-аналіз управління витратами. Напрями удосконалення системи управління операційними витратами. Економічна ефективність впровадження сучасних інформаційних та ресурсозберігаючих технологій в сільськогосподарське виробництво.

7. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: нормативно-довідкова література, літературні джерела, дані первинного обліку, річні фінансові звіти та статистична ПП «УКР ТЕРРА Плюс» Жмеринського району Вінницької області за період 2023-2025 рр., особисті спостереження автора, літературні джерела, Інтернет-джерела.

8. Дата видачі завдання 06.11.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з /п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікацій ної роботи	Кількість кредитів	Примітка
1.	Визначення теми, об'єкта та предмета дослідження	1.11.25 – 5.11.25	0,2	
2.	Отримання завдання і складання змісту (плану) кваліфікаційної роботи	06.11.25	0,1	
3.	Складання календарного плану – графіку з підготовки кваліфікаційної роботи	12.11.25	0,1	
4.	Написання першого (теоретико-методичного) розділу роботи	13.11.25 – 10.02.26	1	
5.	Вивчення матеріалів базових підприємств	11.02.26– 15.03.26	0,5	
6.	Написання другого (аналітичного) розділу роботи	15.03.26– 15.04.26	1	
7.	Написання третього (рекомендаційно-розрахункового) розділу роботи	15.04.26– 12.05.26	1	
8.	Написання висновків, списку літератури	12.05.26 – 20.05.26	0,3	
9.	Перевірка роботи науковим керівником	20.05.26– 25.05.26	0	
10.	Доопрацювання роботи після зауважень наукового керівника	25.05.26 – 02.06.26	0,3	
11.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	03.06.26	0,1	
12.	Перевірка роботи на оригінальність	4.06.26– 09.06.26	0	
14.	Підготовка до захисту: доповідь, ілюстративний матеріал	10. 06.26	0,5	
15.	Попередній захист на кафедрі	11.06.26– 12.06.26	0,4	
16.	Рецензування кваліфікаційної роботи	13.06.26 – 20.06.26	0	
17.	Захист кваліфікаційної роботи бакалавра	23.06.26– 27.06.26	1,5	
	Всього		4,5	

Здобувач ОС «Бакалавр» _____ Валерія КУРТЄВА

Науковий керівник _____ Аркадій ТОПОВ

Гарант ОП _____ Ганна ДІДУР

РЕФЕРАТ

Куртєва В.І. Управління витратами операційної діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс» Жмеринського району Вінницької області. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 073 «Менеджмент». Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, 2026.

Актуальність теми. В умовах зростання цін на матеріально-технічні ресурси, нестабільності аграрних ринків, кліматичних ризиків та посилення конкуренції особливого значення набуває ефективне управління витратами операційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Саме рівень операційних витрат значною мірою визначає собівартість продукції, прибутковість виробництва, фінансову стійкість та конкурентоспроможність господарства.

Особливо актуальною проблема управління витратами є для аграрних підприємств, де значну частку собівартості становлять матеріальні витрати на насіння, добрива, паливно-мастильні матеріали та засоби захисту рослин. В умовах постійного зростання вартості ресурсів і необхідності підвищення ефективності виробництва виникає потреба у впровадженні сучасних підходів до контролю витрат, використанні цифрових технологій та елементів точного землеробства.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи управління витратами операційної діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс».

Для досягнення поставленої мети визначаємо наступні завдання:

- дослідити економічну сутність та значення витрат операційної діяльності підприємства;
- узагальнити методичні підходи до управління операційними витратами;
- визначити систему показників оцінювання ефективності управління витратами;
- оцінити ресурсну забезпеченість операційної діяльності діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс»;
- проаналізувати склад, структуру та динаміку витрат операційної діяльності підприємства;
- визначити фактори, які впливають на рівень операційних витрат та розмір цього впливу;
- дослідити ефективність управління операційними витратами та економічні результати діяльності;
- здійснити SWOT-аналіз системи управління витратами операційної діяльності ;

– обґрунтувати напрями вдосконалення управління операційними витратами;

– визначити економічну ефективність запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процес управління витратами операційної діяльності аграрного підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління витратами операційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Поглиблені дослідження здійснювалися на матеріалах ПП «УКР ТЕРРА Плюс» Жмеринського району Вінницької області.

Методи дослідження. У процесі досягнення поставленої мети та вирішення завдань застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: діалектичний – для вивчення економічної сутності витрат операційної діяльності; метод аналізу та синтезу – для узагальнення наукових підходів до управління витратами; системний підхід – для дослідження взаємозв'язків між елементами системи управління витратами; економіко-статистичні методи – для аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства; порівняльний аналіз – для оцінки динаміки показників; факторний аналіз – для визначення впливу окремих факторів на зміну собівартості продукції; SWOT-аналіз – для оцінки сильних і слабких сторін підприємства, а також можливостей і загроз зовнішнього середовища; розрахунково-конструктивний метод – для обґрунтування запропонованих заходів; табличний і графічний методи – для наочного представлення результатів дослідження.

Зміст роботи. У першому розділі «Теоретико-методичні засади управління витратами операційної діяльності підприємства» досліджено економічну сутність операційних витрат, їх класифікацію та роль у забезпеченні ефективності діяльності підприємства; узагальнено сучасні підходи до управління витратами та методичні засади оцінки його ефективності.

У другому розділі «Аналіз управління витратами операційної діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс» проведено оцінку організаційно-економічних умов діяльності підприємства; досліджено ресурсний потенціал, структуру товарної продукції, склад і динаміку виробничих витрат; проаналізовано собівартість продукції, урожайність культур, рівень рентабельності та ефективність використання виробничих ресурсів.

У третьому розділі «Напрями вдосконалення управління витратами операційної діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс» проведено SWOT-аналіз системи управління витратами; обґрунтовано впровадження цифрових технологій моніторингу виробничих процесів, GPS-навігації, систем контролю використання пального та елементів точного землеробства; визначено економічну ефективність запропонованих заходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні прикладних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління операційними витратами ПП «УКР ТЕРРА Плюс» шляхом удосконалення

системи контролю ресурсів, впровадження цифрових технологій та використання сучасних інструментів точного землеробства.

Кваліфікаційна робота містить 80 сторінок, 18 таблиць, 6 рисунків, 3 додатки. Перелік посилань нараховує 62 найменування.

Ключові слова: витрати, операційна діяльність, управління витратами, собівартість, витрати виробництва, цифрові технології

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	7
1.1 Економічна сутність та принципи управління витратами	7
1.2 Класифікація операційних витрат в сільському господарстві	14
1.3 Методика визначення ефективності управління операційними витратами в аграрному підприємстві	17
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПП “УКР ТЕРРА ПЛЮС”	22
2.1 Організаційні основи та ресурсне забезпечення операційної діяльності	22
2.2 Динаміка та структура операційних витрат	30
2.3 Ефективність управління витратами операційної діяльності	36
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	46
3.1 Пріоритетні напрями удосконалення управління операційними витратами	46
3.2 Покращення моніторингу стану посівів	55
3.3 Впровадження технології точного землеробства	60
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасної економічної нестабільності та постійних трансформацій ринкового середовища проблема ефективного управління витратами стає однією з ключових для забезпечення стабільного функціонування підприємств. Посилення конкуренції, швидкі зміни кон'юнктури ринку, інфляційні процеси, зростання вартості ресурсів і вплив глобальних кризових явищ змушують суб'єкти господарювання переглядати традиційні підходи до управління витратами. За таких обставин саме здатність підприємства раціонально використовувати ресурси, контролювати рівень витрат і швидко адаптуватися до змін визначає його фінансову стійкість та конкурентоспроможність. Раціональна система управління витратами дозволяє знижувати собівартість продукції, підвищувати рівень прибутковості та забезпечувати довгострокову ефективність діяльності.

Особливо гостро проблема управління витратами проявляється в аграрному секторі економіки, який характеризується високою залежністю від природно-кліматичних, економічних і політичних факторів. Сільськогосподарське виробництво значною мірою залежить від погодних умов, коливань цін на аграрну продукцію, змін державної підтримки та ситуації на світових ринках. Крім того, аграрні підприємства функціонують в умовах значної матеріалоємності виробництва та обмеженості фінансових ресурсів, що ускладнює підтримання стабільної прибутковості. Разом із тим аграрна галузь має стратегічне значення для економіки держави, оскільки забезпечує продовольчу безпеку країни, формує значну частину експортного потенціалу та сприяє розвитку сільських територій. Саме тому ефективне управління витратами в аграрному виробництві є не лише економічною необхідністю, а й важливою умовою соціально-економічної стабільності.

Управління операційними витратами охоплює широкий спектр взаємопов'язаних процесів, серед яких важливе місце займають облік, аналіз,

планування та контроль витрат, формування собівартості продукції, оцінка ефективності використання ресурсів і розробка заходів щодо оптимізації витратної структури. Ефективна система витратного менеджменту повинна забезпечувати своєчасне отримання інформації для прийняття управлінських рішень, сприяти підвищенню продуктивності виробництва та формуванню економічно обґрунтованої стратегії розвитку підприємства. За умов нестабільного зовнішнього середовища особливого значення набуває здатність підприємства швидко реагувати на зміни та підтримувати збалансованість між рівнем витрат і фінансовими результатами.

Проблематика управління витратами має комплексний характер, оскільки поєднує фінансові, виробничі, організаційні та технологічні аспекти діяльності підприємства. Ефективне вирішення цієї проблеми потребує системного підходу до організації виробничих процесів, планування ресурсного забезпечення та постійного контролю за витрачанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Неефективне управління витратами може призвести до зростання собівартості продукції, зниження рівня рентабельності та втрати конкурентних переваг. Водночас оптимізація витратної політики створює передумови для зміцнення фінансового стану підприємства та забезпечення його стабільного розвитку навіть в умовах підвищених ризиків.

Питання управління витратами широко висвітлюється у сучасних наукових дослідженнях, проте значна частина праць присвячена переважно загальним теоретичним аспектам або особливостям функціонування великих промислових підприємств. Діяльність малих і середніх аграрних підприємств, зокрема специфіка формування та регулювання операційних витрат у рослинництві, потребує більш детального вивчення. Саме тому дослідження системи управління операційними витратами на прикладі конкретного аграрного підприємства є актуальним як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки дозволяє виявити реальні проблеми функціонування

господарства та обґрунтувати напрями підвищення ефективності його діяльності.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних основ управління витратами операційної діяльності та розробка практичних пропозицій щодо підвищення ефективності системи управління витратами на прикладі ПП «УКР ТЕРРА Плюс» Жмеринського району Вінницької області.

Відповідно до мети визначено такі завдання:

- дослідити теоретичні аспекти управління операційними витратами в аграрних підприємствах;
- провести аналіз складу, структури та динаміки витрат підприємства;
- здійснити оцінку діючої системи управління витратами та визначити рівень її ефективності;
- виявити основні проблеми та недоліки у процесі управління операційними витратами;
- обґрунтувати напрями удосконалення системи управління витратами операційної діяльності з урахуванням особливостей функціонування підприємства.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, підходів і механізмів, пов'язаних із формуванням, управлінням та оптимізацією операційних витрат сільськогосподарського підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Об'єктом дослідження виступає система управління витратами операційної діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс» та особливості її функціонування в сучасних умовах господарювання.

Методи дослідження становлять загальнонаукові й спеціальні методи економічного аналізу. Метод аналізу і синтезу використовувався для вивчення теоретичних підходів до управління витратами та узагальнення наукових положень щодо витратного менеджменту. Методи індукції та дедукції дали можливість сформулювати послідовну логіку дослідження та обґрунтувати

основні висновки. Абстрактно-логічний метод застосовувався при формуванні теоретичних узагальнень і висновків. Для оцінки складу, структури та динаміки витрат підприємства було використано розрахунково-аналітичний метод. Економіко-статистичні методи застосовувалися з метою аналізу показників ефективності діяльності у динаміці та проведення їх порівняння за окремими періодами. Графічний метод використовувався для наочного відображення основних тенденцій і результатів дослідження.

Інформаційне забезпечення дослідження сформували офіційні статистичні матеріали, фінансова звітність ПП «УКР ТЕРРА Плюс» за 2022–2024 роки, чинні нормативно-правові документи, методичні рекомендації, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів. У процесі дослідження були використані монографії, наукові статті, матеріали періодичних видань та інші джерела, присвячені питанням управління операційними витратами й підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у можливості застосування отриманих результатів у діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс» з метою удосконалення системи управління операційними витратами. Запропоновані рекомендації можуть бути використані для покращення аналітичного забезпечення управління, раціоналізації використання ресурсів, підвищення якості управлінських рішень та оптимізації витратної політики підприємства. Реалізація запропонованих заходів сприятиме скороченню витрат виробництва, підвищенню рівня рентабельності та зміцненню фінансової стійкості господарства.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Економічна сутність та принципи управління витратами

За умов економічних трансформацій і політичної невизначеності функціонування сучасних суб'єктів господарювання значною мірою визначається результативністю управлінських процесів, що забезпечують фінансову стабільність та можливість оперативного реагування на зміни конкурентного середовища. Одним із пріоритетних напрямів діяльності підприємств виступає система управління витратами, оскільки рівень ефективності та своєчасності прийняття рішень у цій сфері безпосередньо впливають на підсумкові економічні показники функціонування організації.

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування категорії "управління витратами", що зумовлює існування різних наукових інтерпретацій цього поняття. Зокрема, І. О. Ахновська та В. Є. Болгова, розглядають управління витратами як "систему управління процесами формування витрат, в межах якої реалізуються функції управління, спрямовані на досягнення підприємством високого економічного результату". [2]

Інший підхід представлений у працях І. М. Труніної та Онищенко О. В. характеризують управління витратами як "багатогранний, комплексний, цілеспрямований процес формування витрат, який забезпечує досягнення стратегічної мети господарської діяльності підприємства". [39] Науковці акцентують увагу на системному характері даного процесу та його орієнтації на забезпечення високих результатів господарювання.

На думку Ганни Чумак, "процес управління витратами на виробництво – це багатопрофільний процес, що охоплює всі аспекти господарської діяльності, починаючи з постачання й закінчуючи реалізацією готової продукції" [41].

Крім того, дослідниця визначає його як "цілий набір методик, процесів і конкретних процедур з управління ресурсами організації, що охоплює всі аспекти господарської діяльності, починаючи з постачання й закінчуючи реалізацією готової продукції"[41]. У наведеному трактуванні особлива увага приділяється комплексності механізмів управління ресурсним забезпеченням підприємства.

Т. І. Шутько визначає, що "Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження."[48] У наведеному трактуванні акцент зроблено на безперервному контролі витратних показників та необхідності їх систематичного скорочення з метою підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

У дослідженнях Н. А. Древаль і Т. М. Боровик зазначено, що: "Управління витратами на сільськогосподарських підприємствах – це сукупність заходів, спрямованих на оптимізацію витрат з метою підвищення ефективності виробництва та забезпечення конкурентоспроможності продукції"[12]. Такий підхід підкреслює значення раціоналізації витратної частини діяльності аграрних підприємств для забезпечення стабільного функціонування та посилення ринкових позицій продукції.

Таким чином, система управління витратами характеризується комплексністю та охоплює процеси прогнозування, контролювання, аналітичного дослідження й оптимізації витрат з метою забезпечення максимальної ефективності функціонування підприємства. Для аграрної сфери, у якій рівень витрат безпосередньо впливає на показники прибутковості та рентабельності, результативне управління витратами набуває особливого значення як чинник формування конкурентних переваг і забезпечення стабільного економічного розвитку господарства.

Сутність управління витратами полягає у функціонуванні складної та динамічної системи управлінських дій, спрямованих на досягнення високих

фінансово-економічних результатів діяльності підприємства. Зміст цього процесу не обмежується лише визначенням собівартості виробленої продукції, а передбачає детальне дослідження причин і факторів, що впливають на її формування. Особливу роль відіграє не тільки ведення обліку витрат, але й їх цілеспрямоване регулювання на етапах планування, здійснення господарської діяльності та внесення коригувальних заходів у випадку відхилення фактичних показників від запланованих параметрів.

Результативність виробничої діяльності залежить від рівня впровадження інноваційних технологічних рішень, ступеня інтеграції досягнень науково-технічного розвитку та значущості трудових ресурсів у процесі виготовлення продукції. За умов ресурсних обмежень і необхідності забезпечення високих економічних показників особливого значення набуває зіставлення обсягів витрат із кінцевими результатами господарської діяльності. Водночас на систему управління витратами суттєво впливають макроекономічні чинники, серед яких важливе місце посідають інфляційні процеси, що зумовлюють потребу в постійному перегляді фінансових показників відповідно до змін вартості матеріальних, трудових та інших ресурсів. Керівництво підприємства здійснює безперервний моніторинг ефективності функціонування структурних підрозділів, а також оцінювання результативності виробництва окремих видів продукції.

Зважаючи на постійне підвищення вартості ресурсного забезпечення та збільшення тарифів, одним із ключових напрямів зміцнення конкурентних позицій підприємства виступає раціоналізація витрат на всіх стадіях виробничої діяльності. Досягнення високої економічної ефективності можливе лише за умови застосування комплексного підходу до контролювання та раціонального використання наявних ресурсів суб'єкта господарювання.

Витрати слід розглядати як складну економічну категорію, багатогранність якої визначається їхнім місцем у системі функціонування підприємства, значенням у виробничому циклі та стадією формування. До

моменту придбання ресурси мають потенційний характер і функціонують у вигляді капіталу на ринку. Після залучення до господарської діяльності вони набувають форми реальних ресурсів, тобто активів підприємства, а в процесі їх практичного використання трансформуються у фактори виробництва, що забезпечують створення продукції та досягнення економічного результату.

Мінливість зовнішнього економічного середовища, а також трансформаційні зміни, що відбуваються як на державному, так і на світовому рівнях, формують потребу в удосконаленні підходів до побудови системи управління підприємством. За сучасних умов особливої стратегічної ваги набуває результативне управління витратами, оскільки саме воно значною мірою визначає фінансові результати та загальну ефективність функціонування суб'єкта господарювання.

Система управління витратами виступає невід'ємною складовою загальної системи менеджменту підприємства та забезпечує здійснення комплексного контролювання, оцінювання й аналізу витратних процесів. Її функціонування поширюється на всі напрями фінансово-господарської діяльності підприємства, сприяє оперативному отриманню необхідної інформації та впровадженню управлінських заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробничої діяльності.

Як зазначається Г. Чумак, "Основна мета управління витратами підприємства полягає у досягненні максимального прибутку шляхом оптимізації витрат, підвищення ефективності використання ресурсів та забезпечення стійкого розвитку підприємства" [42]. Отже, раціональне управління витратами є важливою передумовою забезпечення стабільного розвитку підприємства та зміцнення його конкурентних позицій на ринку.

До ключових завдань системи управління витратами належить визначення її значення як чинника зростання економічної ефективності діяльності підприємства, проведення аналітичного дослідження витрат відповідно до основних функцій управління, обчислення витрат у межах окремих виробничих

структур, а також встановлення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт чи наданих послуг. Важливими аспектами є також формування інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень, використання технічних інструментів контролювання та вимірювання витрат, виявлення резервів їх скорочення на всіх стадіях виробничого циклу, обґрунтування найбільш доцільного підходу до нормування витрат і створення ефективної системи контролю з урахуванням специфіки діяльності конкретного підприємства.

Система регулювання витрат ґрунтується на засадах взаємодії відповідних елементів управлінської структури. Суб'єктом управління виступає адміністративний апарат підприємства та персонал його структурних підрозділів, які здійснюють цілеспрямований вплив на об'єкт управління — витрати, що виникають у процесі виробництва продукції, її реалізації, експлуатації, а також утилізації товарів чи надання послуг.

Реалізація сукупності управлінських функцій у сфері витрат забезпечує можливість здійснення оцінювання результативності виробничих процесів, формування довгострокових напрямів розвитку суб'єкта господарювання та проведення детального аналізу витрат за окремими функціональними напрямками менеджменту. Крім того, така система сприяє обчисленню витрат у межах окремих виробничих ланок, визначенню оптимального рівня витрат на одиницю продукції, створенню інформаційного підґрунтя для прийняття економічно обґрунтованих рішень і виявленню резервів скорочення витрат на всіх стадіях виробничого циклу. Водночас важливого значення набуває добір та імплементація ефективної моделі управління витратами, що відповідає специфіці функціонування підприємства.

Управління витратами орієнтоване на дослідження процесу формування собівартості продукції та встановлення ступеня впливу різноманітних чинників на її величину. Даний процес передбачає виявлення як позитивних, так і негативних факторів впливу, а також здійснення прогнозування майбутніх витрат. Важливою складовою є забезпечення своєчасного коригування

виробничо-господарської діяльності підприємства у випадках відхилення фактичних показників від запланованих параметрів.

До основних принципів управління витратами належать такі положення:

- 1) застосування комплексного підходу до регулювання витратної діяльності підприємства;
- 2) використання дієвих інструментів і способів мінімізації витрат;
- 3) запобігання виникненню надлишкових витрат та непродуктивних втрат;
- 4) модернізація системи інформаційного забезпечення процесу управління витратами;
- 5) формування взаємозалежності між рівнем витрат і відповідальністю конкретних працівників шляхом створення центрів відповідальності;
- 6) стимулювання структурних підрозділів та центрів відповідальності до скорочення витрат;
- 7) узгодження процесу зниження витрат із підтриманням належного рівня якості продукції;
- 8) проведення прогнозування собівартості продукції;
- 9) розроблення економічно обґрунтованих нормативних калькуляцій і здійснення контролю за їх виконанням;
- 10) своєчасне виявлення відхилень на етапі підготовки або в процесі виробництва з метою недопущення втрат і забезпечення ефективнішого використання ресурсного потенціалу;
- 11) реалізація управління витратами на всіх стадіях виробничого та збутового циклу продукції [43].

Значущість управління витратами в сучасних умовах господарської діяльності визначається місцем виробничих витрат у системі функціонування підприємства, а також рівнем уваги до них із боку менеджменту. Така актуальність пояснюється рядом вагомих чинників. Насамперед ефективне управління витратами забезпечує раціональне використання обмежених матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Водночас воно сприяє

збільшенню прибутковості підприємства завдяки підвищенню результативності використання наявних ресурсів.

Важливим аспектом управління витратами є планування витрат на одиницю продукції та порівняння планових і фактичних показників для виявлення причин відхилень. Співвідношення доходів і витрат дає змогу оцінювати ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства. Водночас значну роль відіграє прийняття стратегічних рішень щодо розширення асортименту продукції, оптимізації використання виробничих потужностей і впровадження сучасних технологій.

Витрати займають важливе місце у системі управління прибутковістю підприємства, оскільки безпосередньо впливають на фінансові результати. Контроль витрат і аналіз відхилень фактичних показників від запланованих забезпечують своєчасне прийняття управлінських рішень для підвищення ефективності діяльності. Формування витрат ґрунтується на первинній документації, яка підтверджує господарські операції та є основою обліку й подальшого аналізу.

Підтримання оптимального рівня витрат сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції та забезпечує стабільний економічний розвиток підприємства. Це потребує ефективного планування й створення системи нормування використання матеріальних, енергетичних, трудових та інших ресурсів. Установлені норми повинні бути економічно обґрунтованими та відповідати сучасному рівню розвитку виробництва.

Зниження витрат можливе лише за умови раціонального використання ресурсів з урахуванням особливостей технологічного процесу та специфіки діяльності підприємства. Важливим чинником є також постійне оновлення технічної й технологічної бази відповідно до досягнень науково-технічного прогресу. Саме впровадження інновацій сприяє підвищенню ефективності виробництва та економії ресурсів.

Отже, управління витратами передбачає виявлення факторів формування собівартості, оцінку їх впливу, прогнозування майбутнього рівня витрат і своєчасне коригування діяльності у разі відхилення фактичних показників від планових.

Система управління витратами в сільському господарстві має специфічні особливості, зумовлені характером аграрного виробництва. Як зазначають Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я. та інші науковці, особливості управління витратами в аграрних підприємствах пов'язані із сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов і високим рівнем ризиків, що потребує спеціальних підходів до планування та контролю витрат [27].

За сприятливих погодних умов аграрні підприємства можуть нести додаткові витрати, пов'язані зі зростанням обсягів врожаю та його реалізацією. До них належать витрати на збирання, транспортування, доробку, зберігання та збут продукції. Оскільки такі витрати часто виникають непередбачувано, підприємства повинні мати достатні ресурси й виробничі потужності для оперативного виконання необхідних виробничо-збутових операцій [1].

Водночас діяльність сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від несприятливих природно-кліматичних факторів, які можуть істотно збільшувати витрати. Додаткові витрати виникають у разі загибелі озимих культур і потреби в пересіві, а також через поширення шкідників, що потребує посилення заходів захисту рослин. Тому важливим завданням є створення резервних фондів і механізмів компенсації можливих втрат для забезпечення стабільності виробничо-господарської діяльності підприємства.

1.2 Класифікація операційних витрат в сільському господарстві

У процесі виробничо-господарської діяльності аграрні підприємства несуть різні види витрат, однак не всі вони включаються до собівартості продукції. Їх формування залежить від економічного змісту, функціонального

призначення та зв'язку з виробництвом і реалізацією продукції. Витрати класифікують на операційні, фінансові, інші витрати звичайної діяльності та надзвичайні. Фінансові витрати пов'язані з обслуговуванням зобов'язань підприємства, тоді як інші відображають особливості його виробничо-комерційної діяльності.

Особливе значення мають операційні витрати, які безпосередньо пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції. Вони охоплюють витрати на насіння, добрива, паливо, оплату праці, амортизацію техніки та інші виробничі витрати [57]. Саме операційні витрати формують основу виробничої собівартості та значною мірою визначають результати діяльності підприємства.

Операційні витрати поділяються на прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі, адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. Такий поділ забезпечує ефективніший облік, аналіз і контроль витрат.

До прямих матеріальних витрат належать витрати на сировину, матеріали, напівфабрикати та інші ресурси, які можна безпосередньо віднести до конкретного об'єкта витрат [33]. В аграрному виробництві це насіння, корми, добрива, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали та інші ресурси [1]. Прямі витрати на оплату праці включають заробітну плату й інші виплати працівникам, безпосередньо зайнятим у виробництві продукції [30].

Інші прямі витрати охоплюють страхування, оренду основних засобів, витрати на утримання й ремонт необоротних активів, амортизацію, комунальні послуги, податки та інші витрати, що можуть бути прямо віднесені до конкретного об'єкта витрат [1]. Їх правильний облік є важливою умовою достовірного визначення собівартості та ефективного управління витратами.

Важливою складовою витрат є амортизаційні відрахування, які забезпечують відтворення та оновлення основних засобів і підтримання належного технічного рівня виробництва. Значну частку також становлять відрахування на соціальні потреби: внески на пенсійне та соціальне

страхування, страхування на випадок безробіття та інші обов'язкові соціальні виплати [48].

Загальновиробничі витрати пов'язані з організацією, управлінням, обслуговуванням і контролем виробничих процесів у межах підприємства [59]. Їх правильний розподіл забезпечує достовірне визначення собівартості продукції та оцінку результатів господарської діяльності.

Адміністративні витрати забезпечують функціонування системи управління підприємством. До них належать витрати на утримання апарату управління, загальнокорпоративні заходи, утримання основних засобів загальногосподарського призначення, юридичні та аудиторські послуги, зв'язок, відрядження та інші витрати [1]. Їх ефективне планування сприяє підвищенню результативності управління та оптимізації загальних витрат підприємства.

Витрати на збут пов'язані з реалізацією продукції та включають витрати на пакування, транспортування, страхування, утримання відповідних основних засобів, а також рекламу, маркетингові дослідження й комісійні винагороди посередникам [26]. У сучасних умовах вони є важливим інструментом забезпечення конкурентоспроможності продукції та її просування на ринку.

До інших операційних витрат належать витрати, які не можуть бути віднесені до інших груп, зокрема витрати на зв'язок, відрядження та розрахунково-касове обслуговування [1]. Незважаючи на допоміжний характер, їх сукупний обсяг може суттєво впливати на фінансові результати підприємства.

Собівартість продукції є одним із ключових економічних показників діяльності аграрних підприємств. Вона відображає фактичний рівень витрат на виробництво продукції та слугує основою для оцінювання ефективності господарювання. Аналіз собівартості дозволяє виявити резерви підвищення ефективності, недоліки у використанні ресурсів та визначити напрями вдосконалення системи управління.

Рівень прибутковості підприємства безпосередньо залежить від собівартості продукції: зниження витрат підвищує ефективність використання

ресурсів і збільшує прибуток на вкладений капітал. Це створює передумови для розширення виробництва, зміцнення фінансового стану та посилення мотивації працівників [25].

Собівартість також є важливим аналітичним показником для обґрунтування раціонального розміщення сільськогосподарського виробництва в природно-кліматичних зонах України та визначення перспективних напрямів розвитку аграрних підприємств. Вона сприяє вибору найбільш ефективних і прибуткових галузей діяльності та підвищенню конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

1.3 Методика визначення ефективності управління операційними витратами в аграрному підприємстві

Ефективність є базовою економічною категорією, що відображає співвідношення між отриманими результатами та ресурсами, використаними для їх досягнення. За допомогою показників ефективності оцінюють результативність діяльності підприємства та доцільність використання його ресурсного потенціалу.

Оскільки результати господарювання можуть мати вартісну, натуральну або соціальну форму, оцінювання ефективності потребує диференційованого підходу з урахуванням специфіки діяльності підприємства та особливостей виробничих процесів.

Ефективність управління в аграрній сфері є складною багатокомпонентною категорією. Її основою є здатність керівництва забезпечувати раціональне використання ресурсів для досягнення стратегічних і тактичних цілей діяльності [36]. Тому результативність управління визначається рівнем раціонального використання ресурсів і спроможністю забезпечувати стабільний розвиток підприємства в мінливих умовах зовнішнього середовища.

Одним із найважливіших напрямів управління підприємством є управління витратами, яке розглядають як процес цілеспрямованого формування витрат за видами, місцями виникнення та носіями, постійного контролю використання ресурсів і стимулювання їх економії [19]. Ефективна організація цього процесу дає змогу контролювати витрати та підвищувати економічну результативність виробництва.

Як зазначають Коломієць Т. та Фурдик О., ефективне управління витратами забезпечує зниження собівартості продукції, підвищення конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та створює основу для довгострокового розвитку підприємства [15]. Отже, раціональне управління витратами є важливим чинником фінансової стабільності та зміцнення ринкових позицій підприємства.

Будь-яка виробнича діяльність пов'язана з використанням ресурсів і отриманням певного результату. Проте навіть за однакових витрат різні підприємства можуть досягати різних результатів, що свідчить про різний рівень ефективності використання ресурсного потенціалу.

Таким чином, ефективність управління операційними витратами доцільно розглядати як співвідношення між понесеними операційними витратами та результатами виробничої діяльності. Її рівень визначається здатністю підприємства забезпечувати максимальний економічний результат за оптимального використання ресурсів.

Важливу роль в оцінюванні ефективності відіграє класифікація витрат за економічними елементами. Визначення абсолютної величини окремих елементів витрат на одиницю продукції, їх питомої ваги та динаміки змін дозволяє оцінити ефективність управлінських рішень на різних рівнях менеджменту [4]. Аналіз структури витрат створює інформаційну основу для вдосконалення діяльності підприємства.

Крім того, важливим показником ефективності операційних витрат є динаміка прибутку від реалізації продукції. Зростання прибутку свідчить про

підвищення ефективності господарювання та управління витратами, а його зниження — про погіршення результативності [9]. Тому рівень прибутковості є одним із ключових індикаторів ефективності системи управління витратами.

За інших однакових умов підприємство тим більше одержуватиме прибутку на одиницю продукції, чим нижча її собівартість, і навпаки. Із зниженням собівартості зростає цінова конкурентоспроможність продукції, а отже, і зміцнюються позиції підприємства на товарному ринку[1].

З метою комплексного аналізу результативності управління операційними витратами доцільним є використання системи класичних показників рентабельності. Саме ці індикатори відображають сукупний вплив природних, економічних, організаційних та виробничо-господарських факторів на кінцеві результати функціонування підприємства. Рентабельність виступає інтегральним показником економічної ефективності діяльності суб'єкта господарювання, оскільки характеризує його здатність не лише відшкодовувати понесені витрати за рахунок доходів від реалізації продукції, але й формувати прибуток як основне джерело фінансування процесів розширеного відтворення.

У практиці господарювання рівень рентабельності, як правило, обчислюється у вигляді відсоткового співвідношення валового прибутку до собівартості виробленої продукції. Такий показник дає змогу оцінити ефективність здійснених витрат та визначити рівень їх окупності. Якщо ж виручка від реалізації продукції не забезпечує покриття витрат на її виробництво, виникає необхідність у визначенні рівня збитковості. Його розрахунок здійснюється шляхом співвідношення суми отриманих збитків із собівартістю продукції у відсотковому вираженні.

Показник рентабельності формується під впливом двох ключових чинників — ціни реалізації одиниці продукції та обсягу витрат, понесених у процесі її виробництва. Саме співвідношення між доходом від реалізації та собівартістю визначає рівень прибутковості господарської діяльності підприємства. У зв'язку з цим під час оцінювання рентабельності необхідно

враховувати закономірності зміни цього показника залежно від коливання зазначених факторів.

При аналізі рівня рентабельності потрібно брати до уваги наступні закономірності зміни цього показника під впливом розглянутих факторів.

1. За умови, що собівартість центнера продукції нижча за ціну її реалізації, то за будь-якої величини собівартості кожний процент зростання ціни зумовлює підвищення рівня рентабельності більш ніж на один процентний пункт.

2. За одного і того ж рівня собівартості продукції кожний процент росту ціни зумовлює збільшення рівня рентабельності на одну і ту ж величину (процентних пунктів).

3. З підвищенням рівня рентабельності, досягнутого завдяки зниженню собівартості продукції, кожний процент зростання ціни забезпечує все більший приріст рівня рентабельності (процентних пунктів) порівняно з таким приростом за нижчого рівня рентабельності.

4. За однієї і тієї ж ціни кожний процент зниження собівартості продукції забезпечує прогресуюче зростання рівня рентабельності (процентних пунктів). [1].

Отже, підвищення рентабельності безпосередньо залежить як від зростання ціни реалізації продукції, так і від зниження її собівартості. Скорочення витрат сприяє підвищенню економічної ефективності діяльності підприємства та зміцненню його конкурентних позицій, тоді як ефективна цінова політика дає змогу збільшувати прибутковість навіть за незмінного рівня витрат.

Зниження собівартості є одним із найефективніших способів підвищення рентабельності, оскільки саме на витрати підприємство може активно впливати через раціональне використання ресурсів, удосконалення технологій і прийняття обґрунтованих управлінських рішень. На відміну від цього, можливості впливу на ціни реалізації здебільшого обмежені ринковою

кон'юнктурою та рівнем конкуренції. Тому управління витратами є найбільш реальним інструментом забезпечення прибутковості діяльності підприємства.

Для пошуку резервів зниження собівартості необхідно аналізувати витрати за окремими статтями та визначати їхню частку в загальній сумі витрат [29]. Структура собівартості відображає питому вагу окремих елементів витрат і залежить від особливостей виробництва певного виду сільськогосподарської продукції, рівня механізації та трудомісткості виробничих процесів.

Аналіз структури витрат дозволяє визначити статті, які найбільше впливають на формування собівартості, а отже, і напрями її можливого скорочення. Для більш точного дослідження доцільно оцінювати витрати не лише у відносних, а й в абсолютних показниках, розраховуючи їх на одиницю продукції. Це дає можливість точніше визначити рівень витрат і виявити резерви їх оптимізації.

Основними факторами формування собівартості продукції на центнер є урожайність сільськогосподарських культур або продуктивність тварин, а також загальний обсяг виробничих витрат. Саме співвідношення між результатами виробництва та понесеними витратами визначає економічну ефективність діяльності підприємства.

У рослинництві на собівартість найбільше впливають урожайність культур, продуктивність праці, вартість людино-години, обсяг і якість насіння, рівень механізації та технічного оснащення. У тваринництві визначальними є витрати кормів на одиницю продукції, їх собівартість, трудомісткість виробництва, рівень оплати праці, концентрація виробництва та механізація технологічних процесів.

Сукупна дія цих факторів визначає ефективність функціонування виробничої системи підприємства та рівень конкурентоспроможності його продукції на ринку.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПП “УКР ТЕРРА ПЛЮС”

2.1 Організаційні основи та ресурсне забезпечення операційної діяльності

Операційна діяльність охоплює сукупність основних господарських процесів, пов'язаних із виробництвом і реалізацією продукції, тому її результативність безпосередньо залежить від раціональної організації управління, забезпеченості трудовими, земельними, матеріально-технічними та фінансовими ресурсами, а також ефективності їх використання. В умовах динамічного ринкового середовища та зростання ресурсних обмежень важливого значення набуває здатність підприємства забезпечувати безперервність операційної діяльності, оптимізувати виробничі процеси та підвищувати рівень продуктивності.[19]

Приватне підприємство «УКР ТЕРРА Плюс» розпочало свою господарську діяльність у 2009 році. За організаційно-правовим статусом суб'єкт господарювання функціонує у формі приватного підприємства, що передбачає здійснення діяльності на основі приватної власності.

Досліджуване господарство здійснює свою діяльність на території села Токарівка Жмеринського району Вінницької області. Підприємство має вигідне транспортно-географічне розташування: відстань до обласного центру — міста Вінниці — складає 47 км, до міста Жмеринка — 11 км, а найближча залізнична станція Сербинівці розташована лише за 4 км. Таке розміщення забезпечує зручний доступ до транспортної інфраструктури та сприяє ефективній організації логістичних процесів.

Територіально підприємство знаходиться у лісостеповій зоні України. Агрокліматичні умови господарства характеризуються помірно теплим і

достатньо вологим кліматом. Ґрунти представлені переважно сірими лісовими та опідзоленими суглинковими різновидами із вмістом гумусу від 0,8 до 1,8 %, що свідчить про середній рівень природної родючості та необхідність застосування систем удобрення й агротехнічних заходів для підтримання продуктивності земель.

Основним напрямом господарської діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс» є виробництво продукції рослинництва. У структурі господарства функціонують бухгалтерія, складське господарство та гараж.

Організаційна структура управління підприємством, зображена на рис. 1.1, передбачає безпосереднє підпорядкування директору головного бухгалтера, завідувача складом і бригадира тракторно-рільничої бригади. Така система управління дозволяє забезпечити координацію виробничих процесів, контроль за використанням ресурсів і ефективну взаємодію між основними підрозділами підприємства.

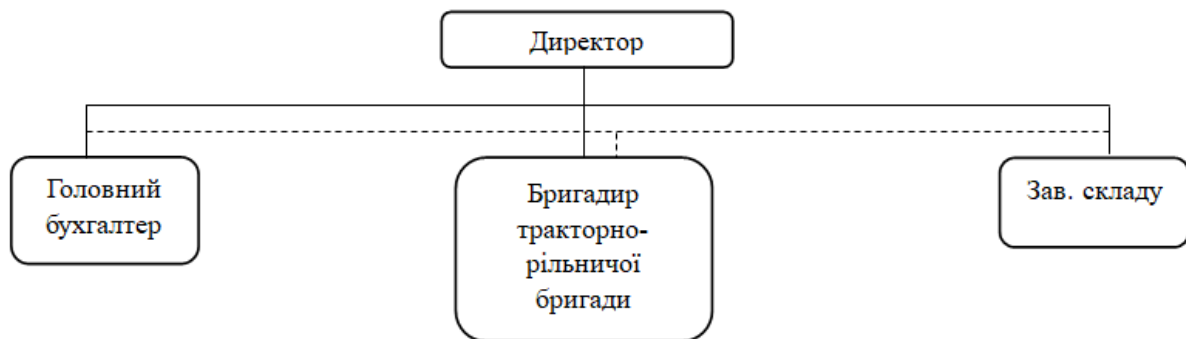

Рисунок 2.1 - Організаційна структура управління ПП "УКР ТЕРРА Плюс"

Джерело: Побудовано автором

Значний вплив на розвиток спеціалізації підприємства мають масштаби його діяльності та рівень забезпечення виробничими ресурсами, оцінка яких здійснюється за допомогою системи економічних показників, наведених у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. - Рівень забезпеченості виробничими ресурсами в ПП "УКР
ТЕРРА Плюс" Жмеринського району Вінницької області

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р.,%
Загальна площа землекористування, га	977	985	985	100,8
в т.ч. сільськогосподарських угідь, га	977	985	985	100,8
з них ріллі, га	977	985	985	100,8
Авансований капітал, тис.грн.	84161,1	115898,1	139163,4	165,4
Власний капітал, тис.грн.	52350,5	75397,9	107742,3	205,8
Позичковий капітал, тис.грн.	31810,6	40500,3	31421,1	98,8
Наявність оборотних активів, тис.грн.	51905,7	55638,0	63703,2	122,7
Необоротних активів, тис.грн.,	32255,4	60260,2	75460,2	233,9
з них:				
-основних виробничих засобів, тис.грн.	19651,7	45781,0	64511,3	328,3
Капіталозабезпеченість, тис.грн.	20,1	46,5	65,5	325,6
Капіталоозброєність праці, тис.грн.	1786,5	4161,9	5864,7	328,3
Середньорічна кількість працівників, чол.	11	11	11	100,0
з них зайнято:				
- в рослинництві	7	7	7	100,0
- в тваринництві	-	-	-	x
Припадає на 1 працездатного, га:				
- сільськогосподарських угідь	88,8	89,5	89,5	100,8
- ріллі	88,8	89,5	89,5	100,8

Джерело: розраховано автором

Здійснюючи аналіз рівень забезпеченості підприємства основними виробничими ресурсами, слід відмітити, що розміри земельних площ у користуванні за 2023–2025 рр. залишаються відносно стабільними,

збільшившись з 977 до 985 га або на 0,8 %. Що стосується авансованого капіталу, то він зріс з 84,1 до 139,2 млн. грн, або на 65,4 %, що є суттєвим приростом. Це відбулося переважно за рахунок зростання власного капіталу, який збільшився більш ніж у 2 рази (на 105,8 %), тоді як позичковий капітал, навпаки, дещо скоротився (на 1,2 %). Така динаміка свідчить про підвищення фінансової стійкості підприємства та зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Збільшення капіталу супроводжувалося суттєвим нарощуванням необоротних активів, вартість яких за досліджуваний період підвищилася у 2,3 рази. При цьому основні виробничі засоби зросли ще швидше— у 3,3 рази.

Оборотні активи також демонстрували позитивну динаміку, однак темпи їх приросту були значно нижчими та становили 22,7 %. Це свідчить про те, що основна частина інвестиційних ресурсів була спрямована на оновлення та розвиток матеріально-технічної бази підприємства. Внаслідок цього істотно покращилися показники капіталозабезпеченості та капіталоозброєності праці, рівень яких зріс у 3,3 рази. Подібна тенденція свідчить про підвищення технічної оснащеності виробництва та кращу забезпеченість працівників виробничими ресурсами. Водночас чисельність персоналу залишалася стабільною, що також сприяло зростанню зазначених показників.

Аналіз економічної ефективності використання ресурсного потенціалу ПП «УКР ТЕРРА Плюс» є важливим елементом удосконалення системи управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. Такий аналіз дозволяє оцінити результативність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів з урахуванням специфіки аграрного виробництва. Крім визначення рівня ефективності господарювання, він дає можливість виявити резерви підвищення продуктивності, обґрунтувати напрями оптимізації витрат та сформулювати ефективні управлінські рішення, спрямовані на посилення конкурентоспроможності підприємства.

Оцінку економічної ефективності використання ресурсів у ПП «УКР ТЕРРА Плюс» за 2023–2025 роки проведемо на основі даних таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Економічна ефективність використання ресурсів в ПП "УКР ТЕРРА Плюс" Жмеринського району Вінницької області

Показники	2023р.	2024р.	2025р.	2025р. до 2023р.,%
Одержано на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.				
чистого доходу (виручки)	4565	8268	6700	146,8
-чистого прибутку	931	3756	2811	302,0
Одержано чистого доходу на 1 грн. авансованого капіталу	0,53	0,70	0,47	89,5
Вироблено с.-г. продукції в натуральному виразі з розрахунку:				
на 100 га ріллі, ц:				
-зерна	3310	6217	5762	174,1
-сої	1457	141	0	x
-соняшника	274	806	1636	597,2
Капіталовіддача, грн.	2,27	1,78	1,02	45,1
Капіталомісткість продукції, грн.	0,44	0,56	0,98	221,9
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	0,86	1,46	1,04	120,6
Коефіцієнт закріплення	1,16	0,68	0,97	83,0
Тривалість обороту, днів	425	249	352	83,0
Норма прибутку, %	13,0	35,9	23,4	179,4
Вироблено на 1 працівника, тис. грн:				
чистого доходу	4055	7404	5999	148,0
валового прибутку	996	3783	2954	296,7
чистого прибутку	827	3364	2517	304,4

Джерело: розраховано автором

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів підтверджується збільшенням чистого прибутку в розрахунку на 100 га

сільськогосподарських угідь, який за аналізований період зріс більш ніж утричі. Одночасно чистий дохід підприємства збільшився на 46,8 %. Разом із тим натуральні показники виробництва характеризуються неоднозначною динамікою. Так, у розрахунку на 100 га ріллі виробництво зерна зросло на 74,1 %, а соняшнику — майже у шість разів. Водночас виробництво сої було повністю припинене, що пов'язано зі зміною структури посівних площ та переорієнтацією підприємства на вирощування більш економічно вигідних культур.

Впродовж досліджуваного періоду ефективність використання основних засобів на підприємстві погіршилася, незважаючи на збільшення обсягів виробництва. Показник капіталовіддачі скоротився більш ніж у два рази, тоді як рівень капіталомісткості продукції суттєво зріс, що свідчить про зниження результативності використання інвестованого капіталу та основних виробничих фондів.

Використання оборотних активів характеризується неоднозначними змінами. З одного боку, коефіцієнт оборотності збільшився на 20,6 %, що свідчить про певне прискорення обігу ресурсів. З іншого боку, коефіцієнт закріплення скоротився лише на 17 %, а тривалість одного обороту, хоча й була меншою порівняно з 2023 роком, у 2025 році зросла відносно 2024 року. Це вказує на певне уповільнення швидкості обігу оборотних засобів у останньому досліджуваному періоді.

Позитивна динаміка спостерігається щодо показників ефективності використання трудових ресурсів. У розрахунку на одного працівника чистий дохід зріс на 48,0 %, валовий прибуток збільшився майже утричі, а чистий прибуток — більш ніж у три рази. Це свідчить про підвищення продуктивності праці та ефективності використання кадрового потенціалу підприємства, хоча у 2025 році окремі показники дещо знизилися порівняно з 2024 роком.

У сучасних умовах розвитку аграрного сектору, які характеризуються активним впровадженням інноваційних технологій, розвитком

науково-технічного прогресу та переходом до більш індустріалізованих форм ведення господарства, особливого значення набуває спеціалізація сільськогосподарського виробництва. Вона є одним із важливих чинників підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств. Спеціалізація передбачає концентрацію діяльності підприємства на виробництві окремих видів продукції, які визначають його виробничий напрям та стратегічну орієнтацію. Такий підхід забезпечує більш раціональне використання природних умов, матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсів, а також сприяє вдосконаленню організації виробничих процесів.

Поглиблення спеціалізації створює передумови для підвищення продуктивності діяльності підприємства, удосконалення структури виробництва, зниження витрат та покращення фінансових результатів господарювання. Рівень спеціалізації визначається на основі аналізу структури товарної продукції та питомої ваги окремих її видів у загальному обсязі реалізації. Чим вищою є частка певної галузі або конкретного виду продукції, тим більш вираженим є виробничий профіль підприємства та його спеціалізація.

На основі показників таблиці 2.3 проведемо оцінку вартості та структури реалізації продукції підприємства. Упродовж 2023–2025 років спостерігалися суттєві зміни як у загальних обсягах реалізації, так і у співвідношенні окремих видів продукції. Загальна сума реалізованої продукції зросла з 44 603,0 тис. грн у 2023 році до 80 459,0 тис. грн у 2024 році, однак у 2025 році скоротилася до 65 971,1 тис. грн. Середнє значення цього показника за досліджуваний період становило 63 677,7 тис. грн.

У структурі товарної продукції зернові та зернобобові культури займали різну частку залежно від року. У 2023 році їх питома вага становила 40,6 %, у 2024 році збільшилася до 75,0 %, а у 2025 році скоротилася до 36,0 %. У середньому за три роки частка цієї групи культур склала 53,5 %. Водночас відбулися зміни у структурі самих зернових культур: частка пшениці зросла з

18,8 % до 24,2 %, тоді як питома вага кукурудзи після значного підвищення у 2024 році до 61,1 % знизилася у 2025 році до 11,8 %. Незважаючи на це, у середньому за досліджуваний період саме кукурудза займала провідне місце серед зернових культур — 34,9 %.

Таблиця 2.3 – Вартість і структура реалізованої продукції в ПП "УКР ТЕРРА Плюс" Жмеринського району Вінницької області у 2022-2024 роках

Види продукції	2023р.		2024р.		2025р.		В середньому за 2023-2025рр.	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Зернові та зернобобові, вт.ч.:	18105,0	40,6	60384,0	75,0	23737,8	36,0	34075,6	53,5
пшениця	8386,0	18,8	11235,0	14,0	15966,9	24,2	11862,6	18,6
кукурудза на зерно	9719,0	21,8	49149,0	61,1	7770,9	11,8	22213,0	34,9
Насіння олійних культур, в т.ч.:	26498,0	59,4	20075,0	25,0	42233,3	64,0	29602,1	46,5
соя	9283,0	20,8	9015,0	11,2	5353,9	8,1	7884,0	12,4
ріпак	8521,0	19,1	475,0	0,6	8235,0	12,5	5743,7	9,0
соняшник	8694,0	19,5	10585,0	13,2	28644,4	43,4	15974,5	25,1
Разом по сільському господарству	44603,0	100,0	80459,0	100,0	65971,1	100,0	63677,7	100,0

Джерело: розраховано автором

Частка олійних культур також характеризувалася помітними коливаннями. Якщо у 2023 році вона становила 59,4 %, то у 2024 році скоротилася до 25,0 %, а вже у 2025 році зросла до 64,0 %. У середньому за три роки частка олійних культур дорівнювала 46,5 %. Найбільші зміни відбулися у структурі цієї групи продукції: частка соняшнику збільшилася з 19,5 % до 43,4 %, що свідчить про посилення його ролі у структурі реалізації підприємства. Водночас частка сої скоротилася з 20,8 % до 8,1 %, а ріпак характеризувався нестабільною динамікою та у 2025 році досяг рівня 12,5 % після значного зменшення у 2024 році.

У середньому за 2023–2025 роки провідне місце у структурі реалізованої продукції підприємства займають зернові культури, частка яких становить близько 53,5 % загального обсягу реалізації.

Найбільшу питому вагу серед них має кукурудза на зерно — 34,9 %, тоді як частка пшениці становить 18,6 %. Це свідчить про спеціалізацію підприємства на виробництві зернових культур, які забезпечують стабільний попит на ринку та формують основну частину доходів господарства.

Разом із зерновими культурами важливе місце у структурі товарної продукції займають олійні культури, частка яких у загальному обсязі реалізації становить 46,5 %. Найбільшу питому вагу серед них має соняшник — 25,1 %, тоді як соя формує 12,4 %, а ріпак — 9,0 % загального обсягу реалізованої продукції.

Проведений аналіз свідчить про активне коригування підприємством структури виробництва та реалізації відповідно до рівня економічної вигідності окремих культур.

Якщо у 2024 році основна увага приділялася виробництву зернових культур, насамперед кукурудзи, то у 2025 році підприємство переорієнтувалося на вирощування олійних культур, передусім соняшнику. Подібні зміни характеризують гнучкість виробничої політики господарства та його здатність оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури.

З урахуванням структури товарної продукції та переважаючих напрямів виробництва спеціалізацію ПП «УКР ТЕРРА Плюс» доцільно визначити як зерно-технічну.

2.2 Динаміка та структура операційних витрат

Дослідження структури та динаміки операційних витрат має важливе значення для оцінки ефективності системи управління витратами ПП «УКР ТЕРРА Плюс». Структурні зміни у складі витрат свідчать про особливості

розвитку виробничої діяльності підприємства, його пристосування до сучасних економічних умов, ринкових викликів і технологічних перетворень. Водночас аналіз динаміки витрат дозволяє виявити основні тенденції їх зміни за окремими елементами та своєчасно визначити напрями підвищення ефективності використання ресурсів. Для аграрних підприємств комплексний аналіз операційних витрат є важливим інструментом управління, оскільки сприяє обґрунтуванню заходів щодо оптимізації витратної частини діяльності та підвищення загального рівня економічної результативності господарювання.

На основі аналізу звіту про фінансові результати підприємства (рис. 2.2) можна зробити висновок про наявність тенденції до збільшення собівартості реалізованої продукції.

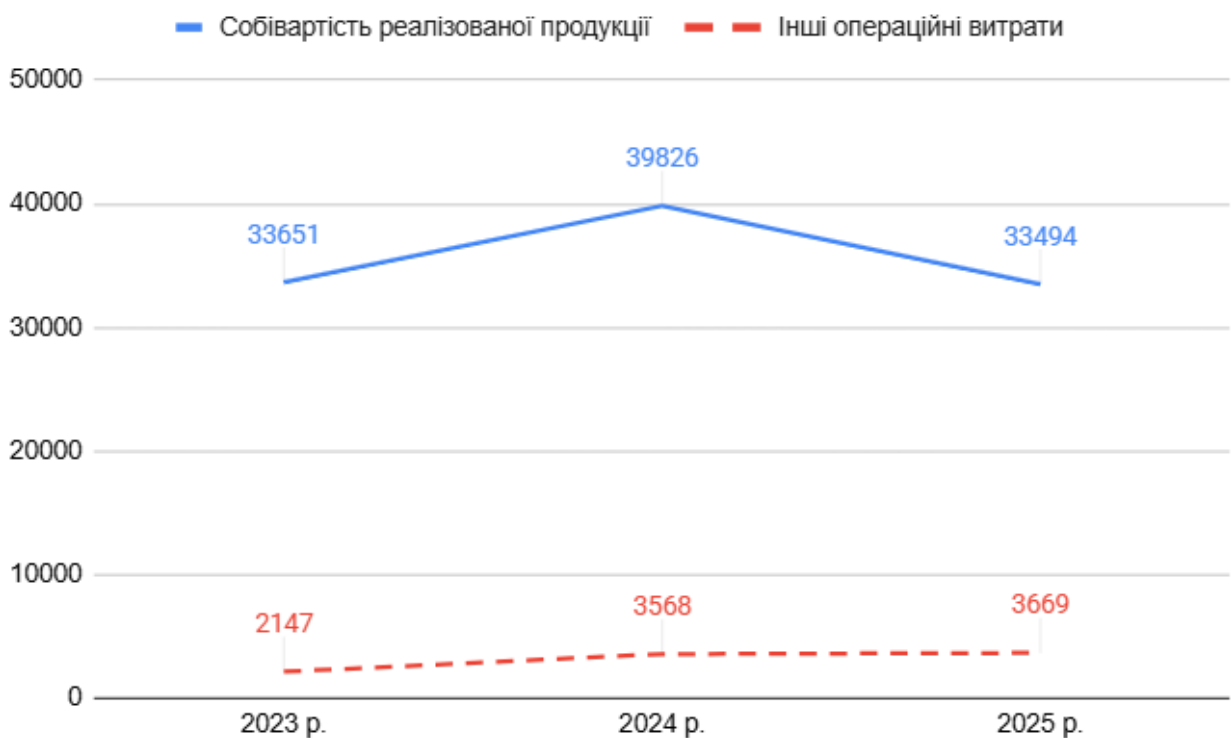

Рисунок 2.2 - Динаміка операційних витрат ПП "УКР ТЕРРА Плюс" у 2023-2025 роках, тис. грн

Джерело: розраховано автором

Упродовж аналізованого періоду собівартість реалізованої продукції характеризувалася нестабільними змінами. Так, у 2024 році її обсяг збільшився

з 33 651 тис. грн до 39 826 тис. грн, тоді як у 2025 році відбулося скорочення до 33 494 тис. грн. Подібні коливання можуть пояснюватися зміною масштабів реалізації продукції, а також особливостями формування витрат у різні роки, зокрема реалізацією запасів продукції, виробленої в попередніх періодах. Одночасно спостерігається стале зростання інших операційних витрат: якщо у 2023 році їх величина становила 2 147 тис. грн, то у 2025 році вона досягла 3 669 тис. грн. Це свідчить про розширення господарської діяльності підприємства та збільшення витрат, необхідних для забезпечення операційних процесів.

Аналіз структури витрат на виробництво сільськогосподарської продукції (рис. 2.3) показує, що найбільшу частку в їх складі займають прямі матеріальні витрати, які в середньому перевищують 70 % загального обсягу витрат. Значну частину також становлять інші прямі витрати — близько 24,2 %, переважно пов'язані з обслуговуванням виробництва та використанням зовнішніх ресурсів.

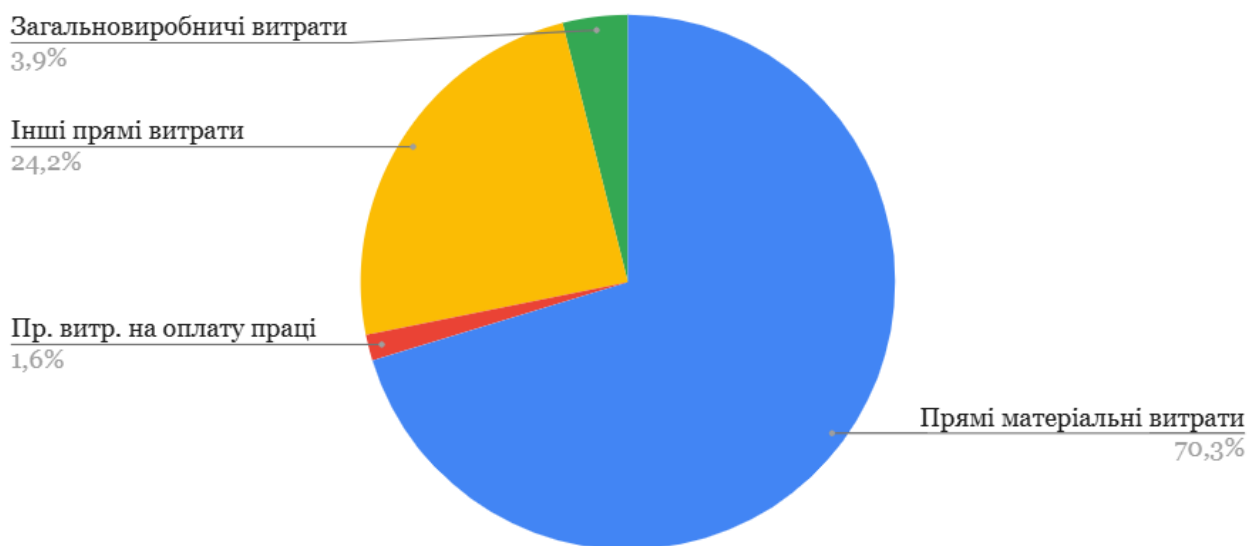

Рисунок 2.3 - Структура витрат на виробництво продукції за елементами в ПП "УКР ТЕРРА Плюс" у 2023-2025 рр.

Джерело: розраховано автором

Частка загальновиробничих витрат є порівняно невеликою та складає приблизно 3,9 %, тоді як витрати на оплату праці залишаються мінімальними — близько 1,6 %. Подібна структура свідчить про високу матеріаломісткість сільськогосподарського виробництва та значну залежність підприємства від змін вартості матеріально-технічних ресурсів.

Провідне місце у структурі операційних витрат займають витрати, пов'язані з виробництвом продукції, тому під час дослідження операційної діяльності особливу увагу необхідно приділяти аналізу собівартості виробленої продукції. Саме показники собівартості відображають рівень ресурсних витрат підприємства та дозволяють оцінити ефективність організації виробничого процесу.

За даними, представленими у таблиці 2.4, здійснено дослідження структури собівартості продукції та проаналізовано її динамічні зміни на підприємстві, що досліджується. За три роки виробнича собівартість виробленої продукції зросла на 9362 тис. грн, що відбулось насамперед внаслідок збільшення інших прямих та загальновиробничих витрат на 8419 тис. грн, вартості насіння та посадкового матеріалу на 1063 тис. грн, а також паливо-мастильних матеріалів на 1285 тис. грн. Водночас спостерігається зниження вартості мінеральних добрив на 2675 тис. грн, оплати послуг сторонніх організацій на 1277 тис. грн, а також незначне скорочення витрат на оплату праці та соціальні заходи.

Така динаміка вплинула на зміну в структурі собівартості виробленої продукції. Так, частка прямих матеріальних витрат зменшилась з 69,6% до 56,0%. Частка вартості посадкового матеріалу дещо зросла з 8,0% до 8,8%, паливо-мастильних матеріалів — з 10,0% до 10,8%. Водночас частка мінеральних добрив суттєво скоротилась з 33,4% до 19,1%, оплата послуг сторонніх організацій — з 6,5% до 1,9%. Натомість значно зросла частка інших прямих та загальновиробничих витрат — з 28,9% до 43,0%, а також амортизації — з 9,3% до 30,0%.

Таблиця 2.4 - Структура та динаміка собівартості виробленої продукції в ПП "УКР ТЕРРА Плюс" у 2023-2025 рр.

Показники	2023 р.		2024 р.		2025 р.		Відхилення 2025 до 2023 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Виробнича собівартість виробленої продукції	31248	100,0	26039	100,0	40610,2	100	9362	0,0
Прямі матеріальні витрати - всього	21739	69,6	19935	76,6	22754,3	56,0	1016	-13,5
Вартість насіння та посадкового матеріалу	2502	8,0	4791	18,4	3564,2	8,8	1063	0,8
Вартість мінеральних добрив	10434	33,4	4775	18,3	7758,9	19,1	-2675	-14,3
Вартість паливо-мастильних матеріалів	3115	10,0	5039	19,4	4400,4	10,8	1285	0,9
Вартість решти прямих матеріальних витрат	5688	18,2	5330	20,5	7030,8	17,3	1342	-0,9
Прямі витрати на оплату праці	467	1,5	569	2,2	394,6	1,0	-73	-0,5
інші прямі витрати та загальновиробничі витрати всього	9042	28,9	5535	21,3	17461,3	43,0	8419	14,1
відрахування на соціальні заходи	103	0,3	126	0,5	88,2	0,2	-15	-0,1
амортизація	2910	9,3	588	2,3	12202,7	30,0	9293	20,7
оплата послуг сторонніх організацій	2033	6,5	817	3,1	755,2	1,9	-1277	-4,6
решта прямих та загальновиробничих витрат	3997	12,8	4004	15,4	4415,2	10,9	419	-1,9

Джерело: розраховано автором

Трансформація структури собівартості виробленої продукції може бути зумовлена удосконаленням організації виробничих процесів, зменшенням обсягів застосування мінеральних добрив, раціоналізацією витрат на послуги сторонніх організацій, а також підвищенням частки внутрішніх витрат і амортизаційних нарахувань. Подібні зміни свідчать про модернізацію матеріально-технічного забезпечення підприємства та поступове оновлення його виробничої бази.

Поряд із дослідженням структури та динаміки витрат у сільськогосподарському виробництві, особливо у галузі рослинництва, важливим є визначення рівня витрат у розрахунку на одиницю посівної площі, оскільки її розміри можуть змінюватися залежно від виробничих умов. Аналіз показників, наведених у таблиці 2.5, свідчить про нерівномірні зміни виробничої собівартості продукції на 1 гектар посівів упродовж 2023–2025 років.

Зокрема, по зернових і зернобобових культурах спостерігається загальне зниження показника з 71,0 до 45,8 тис. грн на 1га, або на 35,5%, що може свідчити про підвищення ефективності використання ресурсів та оптимізацію витрат у виробництві.

Таблиця 2.5 - Виробнича собівартість в розрахунку на 1 га посівної площі, тис.грн

Продукція	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р.,%
Зернові і зернобобові, вт.ч.:	71,0	22,4	45,8	64,5
пшениця озима	50,0	-	234,72	72,9
кукурудза	92,6	22,4	47,9	51,8
Соя	13,0	42,2	-	х
Ріпак	151,9	-	-	х
Соняшник	32,3	29,5	36,2	112,1

Джерело: розраховано автором

По вирощуванню соняшника, навпаки, спостерігається зростання витрат з 32,3 до 36,2 тис. грн з 1га, або на 12,1%, що може бути пов'язано з підвищенням вартості матеріальних ресурсів. Таким чином, зміни у виробничій собівартості на 1 га свідчать про адаптацію підприємства до змін зовнішнього середовища, оптимізацію структури посівів та пошук більш ефективних напрямів використання ресурсів.

2.3 Ефективність управління витратами операційної діяльності

Ефективність управління витратами операційної діяльності є одним із ключових показників результативності функціонування ПП «УКР ТЕРРА Плюс». В умовах нестабільного економічного середовища, зростання цін на матеріально-технічні ресурси та посилення конкуренції саме раціональне використання ресурсів визначає рівень прибутковості та фінансової стійкості господарства. Для аграрних підприємств ця проблема має особливе значення через високу матеріаломісткість виробництва, сезонний характер діяльності та залежність від природно-кліматичних умов. За таких обставин ефективне управління операційними витратами стає важливим інструментом забезпечення стабільного розвитку підприємства. [22]

Операційна діяльність охоплює основні виробничі процеси, пов'язані з виготовленням і реалізацією продукції, тому саме в її межах формується найбільша частина витрат підприємства. Раціональна організація виробництва, контроль за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, а також постійний аналіз витрат дозволяють знижувати собівартість продукції та підвищувати ефективність господарювання. Водночас неефективне управління витратами може призвести до перевитрат ресурсів, зниження прибутковості та втрати конкурентних позицій на ринку.

Для ПП «УКР ТЕРРА Плюс» питання ефективного управління операційними витратами є особливо актуальним, оскільки підприємство спеціалізується на виробництві продукції рослинництва, де значну частку займають витрати на насіння, добрива, паливно-мастильні матеріали та засоби захисту рослин. У сучасних умовах воєнного стану, інфляції та нестабільності ринку проблема оптимізації витрат набуває ще більшого значення. Саме тому оцінка структури та динаміки витрат, аналіз собівартості продукції й визначення резервів скорочення витрат є необхідними для підвищення рентабельності та забезпечення стабільного функціонування підприємства.

Комплексний аналіз ефективності управління витратами досліджуваного господарства дозволяє виявити основні проблеми у використанні ресурсів, оцінити результативність існуючої системи управління та визначити напрями її вдосконалення. Важливого значення при цьому набуває впровадження сучасних технологій управління, цифрових інструментів контролю витрат і елементів точного землеробства, що сприяє підвищенню економічної ефективності діяльності підприємства.

Одним із важливих факторів, що визначають рівень ефективності управління операційними витратами в аграрному виробництві, є урожайність сільськогосподарських культур. Для її оцінки проаналізуємо показники, наведені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Урожайність ц з 1 га виробленої продукції в ПП “УКР ТРРРА Плюс”

Продукція	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р.,%
Зернові, вт.ч.:	73,5	97,2	110,5	150,3
пшениця озима	53,1	-	84,8	159,7
кукурудза	129,2	97,2	132,0	102,2
Соя	35,8	12,0	-	х
Ріпак	21,2	-	-	х
Соняшник	39,4	33,2	34,2	86,8

Джерело: розраховано автором

У ПП “УКР ТЕРРА Плюс” спостерігається зростання урожайності зернових культур з 1 га: з 73,5 ц у 2023 році до 110,5 ц у 2025 році, що відповідає приросту на 50,3%. Така позитивна динаміка є свідченням підвищення ефективності застосовуваних агротехнічних заходів, покращення якості посівного матеріалу та більш раціонального використання ресурсів. Особливо це помітно по кукурудзі, урожайність якої зросла на 59,7 %. В той же

час, врожайність соняшнику навпаки дещо знизилась з 39,4 ц до 34,2 ц або на 13,2%., що пов'язано насамперед з виснаженням ріллі.

За даними представленими в таблиці 2.7 проведемо аналіз показників, що відображають рівень ефективності управління витратами на досліджуваному підприємстві.

Таблиця 2.7 - Ефективність управління операційними витратами в ПП "УКР ТЕРРА Плюс" у 2023 - 2025 рр.

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р.,(+;-)
Виробнича собівартість на 1 ц виробленої продукції:				
Зернові, вт.ч.:	497,6	230,0	414,4	-83,2
пшениця	638,8	-	509,5	-129,3
кукурудза	339,3	230,0	363,0	23,8
Соя	755,2	3515,4	-	х
Ріпак	1464,2	-	-	х
Соняшник	823,1	889,7	1060,8	237,7
Рівень рентабельності виробництва продукції, %:				
Зернові, вт.ч.:	6,2	133,3	90,4	84,3
пшениця	2,7	17,8	70,9	68,2
кукурудза	9,3	200,7	149,0	139,6
Соя	93,7	21,7	57,6	-36,1
Ріпак	39,7	35,7	46,2	6,5
Соняшник	52,4	103,3	138,7	86,3
Рівень рентабельності виробництва, %	32,5	104,5	97,0	64,5
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	18,8	46,2	41,4	22,5

Джерело: розраховано автором

У натуральному вимірі одним із ключових індикаторів ефективності витратного управління виступає собівартість виробництва 1 ц продукції. Однією із важливих змін в позитивну сторону є зменшення виробничої собівартості 1 ц зернових з 497,6 грн у 2023 році до 414,4 грн у 2025 році, що становить 83,2 грн зниження, що свідчить про певну оптимізацію витрат по цій групі культур, незважаючи на коливання у 2024 році.

Поряд із цим, щодо технічних культур спостерігаються різноспрямовані тенденції зміни собівартості. Найбільше підвищення зафіксовано у виробництві соняшнику, де витрати на 1 ц продукції збільшилися на 237,7 грн — із 823,1 до 1060,8 грн. По кукурудзі також відбулося незначне зростання собівартості — з 339,3 до 363,0 грн за 1 ц, тоді як у виробництві пшениці, навпаки, спостерігається скорочення витрат із 638,8 до 509,5 грн. Значне підвищення собівартості характерне і для сої: у 2024 році цей показник зріс до 3515,4 грн за 1 ц, що свідчить про вагомий вплив урожайності та рівня виробничих витрат. Переважно такі коливання пов'язані саме зі змінами продуктивності сільськогосподарських культур.

Про покращення ефективності використання витрат свідчить позитивна динаміка рівня рентабельності виробництва окремих культур. Зокрема, рентабельність кукурудзи зросла більш ніж у 15 разів, пшениці — більш ніж у 26 разів, ріпаку — на 6,5 %, а соняшнику — на 86,3 %. Водночас у виробництві сої зафіксовано зниження рентабельності на 36,1 %, що свідчить про погіршення економічної ефективності її вирощування.

Позитивні зміни простежуються і в діяльності підприємства загалом. Рівень рентабельності виробництва за досліджуваний період зріс із 32,5 % у 2023 році до 97,0 % у 2025 році. Це свідчить про підвищення прибутковості господарської діяльності та більш результативне управління витратами й доходами підприємства.

Важливим показником ефективності управління операційними витратами є рівень рентабельності операційної діяльності. Аналіз даних

свідчить, що упродовж 2023–2025 років на підприємстві спостерігається зростання цього показника з 18,8 % до 41,4 %. Разом із тим різниця між рівнем рентабельності виробництва та операційної діяльності вказує на суттєвий вплив інших операційних витрат на формування кінцевого фінансового результату підприємства.

Наведені тенденції підтверджують підвищення результативності управління операційними витратами, покращення фінансової стійкості підприємства та більш ефективну організацію виробничих процесів.

Більш детальний аналіз доцільно здійснити щодо структури собівартості основних видів продукції — зернових культур та соняшнику (таблиця 2.8). Упродовж 2023–2025 років виробнича собівартість зерна у розрахунку на 1 ц продукції скоротилася з 497,6 грн до 414,4 грн, що свідчить про підвищення ефективності витратної політики у виробництві зернової продукції.

Водночас відбулися певні структурні зміни у складі витрат. Частка прямих матеріальних витрат зменшилася з 74,0 % до 60,5 %, незважаючи на незначне збільшення витрат на насіння — із 55,0 до 59,0 грн на 1 ц продукції, а також підвищення питомої ваги паливно-мастильних матеріалів із 9,1 % до 9,9 %. Основним фактором скорочення матеріаломісткості стало істотне зниження витрат на мінеральні добрива — із 202 до 100,2 грн за 1 ц. Крім того, частка прямих витрат на оплату праці знизилася з 1,3 % до 0,9 %. Одночасно спостерігається збільшення питомої ваги інших прямих і загальновиробничих витрат — із 24,7 % до 38,7 %, що насамперед пов'язано зі зростанням амортизаційних відрахувань із 40,5 до 112 грн на 1 ц продукції та перерозподілом окремих витратних елементів.

Щодо соняшнику, то протягом аналізованого періоду відбулося підвищення виробничої собівартості 1 ц продукції з 823,1 грн у 2023 році до 1060,8 грн у 2025 році, що свідчить про погіршення ефективності витрат у процесі його виробництва.

Таблиця 2.8 - Структура собівартості 1 ц продукції в ПП "УКР ТЕРРА Плюс"

Елементи витрат	Зерно				Соняшник			
	2023 рік		2025 рік		2023 рік		2025 рік	
	На 1 ц, грн.	%	На 1 ц, грн.	%	На 1 ц, грн.	%	На 1 ц, грн.	%
Виробнича собівартість, всього,	497,6	100,0	414,4	100,0	823,1	100,0	1060,8	100,0
Прямі матеріальні витрати - всього	368,1	74,0	250,6	60,5	586,9	71,3	529,7	49,9
Вартість насіння та посадкового матеріалу	25,9	5,2	38,3	9,2	125,9	15,3	86,2	8,1
Вартість мінеральних добрив	202,0	40,6	100,2	24,2	317,2	38,5	128,6	12,1
Вартість паливо-мастильних матеріалів	45,0	9,1	41,1	9,9	55,0	6,7	128,3	12,1
Вартість решти прямих матеріальних витрат	95,1	19,1	70,9	17,1	88,7	10,8	186,7	17,6
Прямі витрати на оплату праці	6,5	1,3	3,6	0,9	12,1	1,5	11,7	1,1
Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати - всього	123,0	24,7	160,2	38,7	224,0	27,2	519,3	49,0
Відрахування на соціальні заходи	1,4	0,3	0,8	0,2	2,7	0,3	2,6	0,2
Амортизація	40,5	8,1	112,1	27,1	75,7	9,2	362,5	34,2
Оплата послуг сторонніх організацій	25,4	5,1	6,8	1,6	41,6	5,1	23,0	2,2
Решта прямих та загальновиробничих витрат	55,7	11,2	40,6	9,8	104,0	12,6	131,2	12,4

Джерело: розраховано автором

Суттєвих змін зазнала й структура витрат на виробництво соняшнику. Частка прямих матеріальних витрат скоротилася з 71,3 % до 49,9 %. Основними причинами такого зниження стало зменшення витрат на мінеральні добрива — із 317,2 грн до 128,6 грн, а також скорочення витрат на насіння — із 125,9 грн до 86,2 грн на 1 ц продукції. Водночас витрати на паливно-мастильні матеріали значно зросли — із 55,0 грн до 128,3 грн, що частково компенсувало загальне скорочення матеріальних витрат.

Частка прямих витрат на оплату праці також дещо зменшилася — з 1,5 % до 1,1 %, що свідчить про збереження незначної ролі трудових витрат у загальній структурі собівартості продукції соняшнику.

Водночас у структурі собівартості суттєво збільшилась питома вага інших прямих та загальновиробничих витрат — із 27,2 % до 49,0 %. Основною причиною такого зростання стало значне підвищення амортизаційних нарахувань — з 75,7 грн до 362,5 грн на 1 ц продукції, що свідчить про посилення капіталоємності виробничого процесу. Поряд із цим спостерігається скорочення витрат на послуги сторонніх підприємств та організацій — із 41,6 грн до 23,0 грн.

Досліджуючи структуру виробничої собівартості зернових культур і соняшнику на підприємстві, а також зміни, що відбувалися протягом аналізованого періоду, варто відзначити наявність суттєвих відмінностей у трансформації витрат. Для зернової продукції характерним є зниження частки мінеральних добрив і матеріальних витрат загалом при одночасному зростанні ролі амортизаційних відрахувань. У виробництві соняшнику, навпаки, спостерігається помітне збільшення питомої ваги загальновиробничих витрат та амортизації за одночасного скорочення частки матеріальних витрат. Це свідчить про різні напрями формування витрат у виробництві окремих культур.

Для більш детального визначення причин зміни собівартості 1 центнера основних видів сільськогосподарської продукції доцільно проаналізувати вплив двох основних факторів — рівня урожайності та величини витрат у розрахунку

на 1 гектар посівної площі за даними таблиці 2.9. Такий підхід дозволяє встановити ступінь впливу продуктивності культур і ресурсного забезпечення на формування загального рівня собівартості продукції в межах досліджуваного періоду.

Аналіз свідчить, що собівартість 1 ц зерна за останні три роки скоротилася на 83 грн. При цьому підвищення урожайності сприяло її зниженню на 230 грн, тоді як збільшення витрат на 1 га посівів, навпаки, призвело до зростання собівартості на 146 грн. Отже, визначальним фактором скорочення собівартості стало саме підвищення урожайності, яке компенсувало збільшення виробничих витрат на гектар.

Таблиця 2.9 - Факторний аналіз собівартості 1 ц основних видів продукції в ПП "УКР ТЕРРА Плюс"

Продукція	Собівартість 1 ц, грн			зміна	за рахунок	
	2023 р.	умовна	2025 р.	всього	урожайності на 1 га	витрат на 1 га
Зерно	498	268	414	-83	-230	146
Соняшник	823	906	1061	238	82	155

Джерело: розраховано автором

У той же період собівартість виробництва 1 ц соняшнику збільшилася на 238 грн. На формування такої тенденції вплинуло як зниження рівня урожайності, що спричинило підвищення собівартості на 82 грн, так і збільшення витрат на 1 гектар посівної площі, вплив яких становив 155 грн. Подібна динаміка свідчить про погіршення ефективності виробництва культури та зростання вартості ресурсів, необхідних для її вирощування.

У цілому рівень ефективності управління витратами безпосередньо відображається на фінансово-економічних результатах діяльності підприємства. Аналізуючи основні показники діяльності ПП «УКР ТЕРРА Плюс» за даними таблиці 2.10, можна відзначити позитивну тенденцію до підвищення результативності господарювання.

Так, чистий дохід від реалізації продукції за досліджуваний період зріс із 44 604,0 тис. грн до 65 992,6 тис. грн, що становить приріст на 48,0 %. Водночас у 2025 році спостерігається певне скорочення доходу порівняно з попереднім роком.

Таблиця 2.10 - Динаміка основних фінансово-економічних показників в ПП "УКР ТЕРРА Плюс" у 2023 - 2025 рр., тис.грн

Показники	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р.,%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	44 604,0	81 438,5	65 992,6	148,0
Собівартість реалізованої продукції	33 650,8	39 826,0	33 494,1	99,5
Валовий прибуток	10 953,2	41 612,5	32 498,5	296,7
Інші операційні доходи	-	1 255,3	-	x
Інші операційні витрати	2 146,6	3 568,3	3 669,2	170,9
Операційний прибуток	8 806,6	39 299,5	-	0,0
Інші доходи	1 701,4	-	-	0,0
Інші витрати	1 412,4	2 300,4	2 510,5	177,7
Прибуток до оподаткування	9 095,6	36 999,1	27 689,7	304,4
Чистий прибуток	9 095,6	36 999,1	27 689,7	304,4

Джерело: розраховано автором

Собівартість реалізованої продукції протягом аналізованого періоду залишалася майже незмінною: її обсяг скоротився з 33 650,8 тис. грн до 33 494,1 тис. грн, або до 99,5 % від рівня 2023 року. Така ситуація свідчить про стабілізацію витратної частини діяльності підприємства при одночасному збільшенні обсягів виручки, що позитивно вплинуло на кінцеві фінансові результати.

Показник валового прибутку продемонстрував суттєве зростання — майже у три рази: з 10 953,2 тис. грн до 32 498,5 тис. грн. Основною причиною цього стало перевищення темпів зростання доходів над темпами збільшення

витрат. Разом із тим інші операційні витрати зросли на 70,9 %, що може свідчити про розширення масштабів операційної діяльності підприємства та збільшення обсягів господарських операцій.

У 2024 році підприємство отримало суттєве збільшення операційного прибутку, проте вже у 2025 році спостерігається його зменшення, що зумовлено скороченням обсягів доходів та підвищенням окремих видів витрат. Подібні тенденції характерні також для показників прибутку до оподаткування та чистого прибутку: у порівнянні з 2023 роком їх обсяги зросли більш ніж утричі, однак порівняно з 2024 роком відбулося певне зниження.

У цілому результати аналізу свідчать про позитивну тенденцію розвитку підприємства та покращення фінансових показників, особливо у 2024 році, коли було досягнуто значного зростання прибутковості. Разом із тим у 2025 році простежується уповільнення темпів економічного зростання, що може бути наслідком змін ринкової ситуації, коливань обсягів реалізації продукції або збільшення витрат за окремими напрямками діяльності підприємства.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Пріоритетні напрями удосконалення управління операційними витратами

Оптимальні розміри операційних витрат у сфері аграрного виробництва є одним із ключових чинників забезпечення стабільності та економічної результативності діяльності підприємства. Особливо актуальним це питання є для малих і середніх сільськогосподарських господарств, зокрема ПП «УКР ТЕРРА Плюс», основним напрямком діяльності якого є виробництво продукції рослинництва. Нестабільність ринкової кон'юнктури, постійне коливання цін на матеріально-технічні ресурси, сезонний характер виробництва, вплив природно-кліматичних умов і посилення конкуренції зумовлюють необхідність не лише контролю за витратами, а й формування комплексної системи управління ними.

Структура операційних витрат аграрного підприємства включає витрати на насіння, добрива, паливно-мастильні матеріали, оплату праці, енергетичні ресурси, логістику та інші елементи виробничого процесу. Їх необґрунтоване зростання може негативно позначитися на фінансових результатах підприємства, знизити рівень прибутковості та погіршити конкурентні позиції на ринку. Водночас удосконалення механізмів управління витратами на основі системного аналізу виробничих процесів і зовнішніх факторів створює передумови для оптимізації витратної політики, впровадження сучасних технологій та підвищення ефективності господарської діяльності.

Важливим інструментом стратегічного аналізу в таких умовах є SWOT-аналіз, який дозволяє комплексно оцінити внутрішній потенціал підприємства та вплив факторів зовнішнього середовища на систему

управління операційними витратами. Його застосування дає можливість визначити сильні та слабкі сторони підприємства, а також ідентифікувати перспективні можливості та потенційні загрози, що впливають на подальший розвиток ПП «УКР ТЕРРА Плюс». Результати такого аналізу формують аналітичне підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на підвищення економічної ефективності та адаптацію підприємства до змін ринкового середовища.

Аналіз сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз управління операційними витратами ПП «УКР ТЕРРА Плюс», наведений у таблиці 3.1, дозволяє здійснити комплексну оцінку внутрішніх особливостей функціонування підприємства та зовнішніх факторів, що формують додаткові ризики та перспективи розвитку. Серед сильних сторін підприємства варто виокремити високий рівень капіталізації, який проявляється у зростанні обсягів власного та залученого капіталу. Це створює фінансові передумови для модернізації виробництва та реалізації інвестиційних проєктів.

Позитивною тенденцією також є збільшення обсягів реалізації продукції, особливо у сегменті олійних культур, що забезпечує зростання доходів підприємства. Важливе значення має і збільшення вартості основних виробничих засобів, яке свідчить про зміцнення матеріально-технічної бази господарства. Крім того, зростання амортизаційних відрахувань вказує на оновлення технічного забезпечення підприємства та підвищення рівня механізації виробничих процесів.

Разом із тим SWOT-аналіз дозволив виявити низку слабких сторін у системі управління витратами. Насамперед негативним фактором є загальне зростання виробничої собівартості продукції. Значну частку у структурі витрат займають прямі матеріальні витрати, зокрема витрати на насіння та паливно-мастильні матеріали, що свідчить про високу матеріаломісткість виробництва. Суттєвим ризиком також залишається залежність підприємства від коливань цін на матеріально-технічні ресурси, що підвищує фінансову

нестабільність. Додатковою проблемою є нестійкість структури витрат у динаміці, яка ускладнює процес довгострокового планування та прогнозування фінансових результатів.

Серед зовнішніх можливостей для підприємства важливе місце займає впровадження цифрових технологій моніторингу й аналізу витрат, що дозволить підвищити оперативність управлінських рішень та покращити контроль за використанням ресурсів. Перспективним напрямом є також диверсифікація структури виробництва відповідно до змін ринкової кон'юнктури, що сприятиме підвищенню прибутковості діяльності. Важливу роль може відіграти і впровадження сучасних інтегрованих технологій агровиробництва, зокрема елементів точного землеробства, які дають можливість знизити витрати ресурсів та підвищити ефективність виробничих процесів.

Водночас діяльність підприємства супроводжується рядом зовнішніх загроз. Основними серед них є подальше зростання вартості паливно-мастильних матеріалів, насіння та добрив, що може призвести до збільшення собівартості продукції. Значний вплив також мають нестабільність аграрного ринку та коливання попиту на окремі види продукції.

Додаткові ризики створює посилення кредитної залежності підприємства через швидке зростання позикового капіталу. Важливими негативними чинниками залишаються зміни державної податкової політики та високий рівень кліматичних ризиків, які ускладнюють прогнозування витрат і врожайності.

Отже, результати SWOT-аналізу свідчать про те, що ПП «УКР ТЕРРА Плюс» має достатній потенціал для підвищення ефективності управління операційними витратами, однак потребує активнішого впровадження сучасних цифрових технологій, удосконалення системи контролю витрат та зниження залежності від зовнішніх цінових факторів. Реалізація визначених можливостей та мінімізація впливу загроз сприятимуть зміцненню фінансової стійкості підприємства і підвищенню його конкурентоспроможності.

Таблиця 3.1 - Сильні і слабкі сторони та можливості і загрози управління операційними витратами в ПП “УКР ТЕРРА Плюс”

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Високий рівень капіталізації: збільшення обсягів власного та залученого капіталу. 2. Зростання обсягів реалізації продукції, особливо у сфері виробництва олійних культур. 3. Збільшення вартості основних виробничих засобів, що посилює ресурсний потенціал підприємства. 4. Зростання амортизаційних відрахувань, що свідчить про оновлення основних засобів та технічної бази.	1. Загальне зростання рівня виробничої собівартості 2. Значна питома вага прямих матеріальних витрат у структурі собівартості, зокрема витрат на насіння та паливно-мастильні матеріали. 3. Висока залежність від коливань цін на матеріально-технічні ресурси, що підвищує фінансові ризики. 4. Нестабільність структури витрат у динаміці, що ускладнює довгострокове планування.
Можливості	Загрози
1. Запровадження цифрових інструментів для оперативного моніторингу та аналізу витрат. 2. Диверсифікація структури виробництва та адаптація до змін ринкової кон'юнктури з метою підвищення прибутковості. 3. Перехід до сучасних інтегрованих технологій агровиробництва, зокрема елементів точного землеробства.	1. Подальше зростання вартості ПММ, насіння та добрив. 2. Нестабільність аграрного ринку та коливання попиту на окремі види продукції. 3. Посилення кредитної залежності: швидке зростання позикового капіталу створює ризики фінансової нестійкості. 4. Зміни державної політики у сфері податкового регулювання. 5. Кліматичні ризики, які ускладнюють прогнозування рівня витрат та урожайності.

Джерело: побудовано автором на основі власних досліджень

У даному аспекті оцінка взаємозв'язку між внутрішніми перевагами і недоліками підприємства, а також зовнішніми можливостями та ризиками дозволяє не лише визначити існуючі проблемні аспекти, а й сформулювати обґрунтовані напрями подальшого удосконалення системи управління операційними витратами (таблиця 3.2). Аналіз сильних сторін підприємства свідчить про наявність суттєвого потенціалу для підвищення ефективності управління витратами. Важливою перевагою є високий рівень капіталізації підприємства, який проявляється у збільшенні обсягів як власного, так і позикового капіталу.

Таблиця 3.2 – Матриця SWOT- аналізу управління операційними витратами в ПП "УКР ТЕРРА Плюс"

	МОЖЛИВОСТІ 1.Запровадження цифрових інструментів для оперативного моніторингу та аналізу витрат. 2.Диверсифікація структури виробництва та адаптація до змін ринкової кон'юнктури з метою підвищення прибутковості. 3.Перехід до сучасних інтегрованих технологій агровиробництва, зокрема елементів точного землеробства.	ЗАГРОЗИ 1.Подальше зростання вартості ПММ, насіння та добрив. 2.Нестабільність аграрного ринку та коливання попиту на окремі види продукції. 3.Посилення кредитної залежності: швидке зростання позикового капіталу створює ризики фінансової нестійкості. 4.Зміни державної політики у сфері податкового регулювання. 5.Кліматичні ризики, які ускладнюють прогнозування рівня витрат та урожайності.
СИЛЬНІ СТОРОНИ 1.Високий рівень капіталізації: збільшення обсягів власного та залученого капіталу. 2.Зростання обсягів реалізації продукції, особливо у сфері виробництва олійних культур. 3.Збільшення вартості основних виробничих засобів, що посилює ресурсний потенціал підприємства. 4.Зростання амортизаційних відрахувань, що свідчить про оновлення основних засобів та технічної бази. обничий потенціал підприємства.	1. Як скористатися можливостями, що відкриваються, використовуючи сильні сторони господарства? • впровадження цифрових систем контролю витрат завдяки наявному фінансовому потенціалу та зростанню капіталізації; • використання оновленої матеріально-технічної бази для переходу до технологій точного землеробства; • розширення виробництва олійних культур відповідно до ринкової кон'юнктури та зростання попиту; • спрямування зростаючих доходів на модернізацію виробництва й автоматизацію управління витратами; • підвищення ефективності використання ресурсів через інтеграцію сучасних агротехнологій.	2. За рахунок яких сильних сторін можна нейтралізувати існуючі загрози? • високий рівень капіталізації дозволяє частково компенсувати зростання цін на ресурси; • оновлення основних засобів сприяє зменшенню витрат пального та підвищенню продуктивності; • збільшення обсягів реалізації продукції покращує фінансову стійкість підприємства; • наявний ресурсний потенціал дозволяє швидше адаптуватися до змін державної політики та кліматичних ризиків.
СЛАБКІ СТОРОНИ 1.Загальне зростання рівня виробничої собівартості 2.Значна питома вага прямих матеріальних витрат у структурі собівартості 3.Висока залежність від коливань цін на матеріально-технічні ресурси, що підвищує фінансові ризики. 4.Нестабільність структури витрат у динаміці, що ускладнює довгострокове планування.	3. Які слабкі сторони господарства можуть перешкодити скористатися можливостями? • висока частка матеріальних витрат обмежує фінансові можливості для впровадження цифрових технологій; • нестабільність структури витрат ускладнює довгострокове планування інноваційних змін; • залежність від цін на матеріально-технічні ресурси знижує ефективність адаптації до ринкових змін; • зростання виробничої собівартості може стримувати інвестиції у сучасні технології; • недостатній рівень оптимізації витрат обмежує можливості підвищення прибутковості виробництва.	4. Яких загроз, збільшених слабкими сторонами господарства потрібно найбільше побоюватися? • подальше підвищення цін на ПММ, насіння та добрива може суттєво збільшити собівартість продукції; • нестабільність аграрного ринку підсилює ризики через високу залежність від матеріальних ресурсів; • нестабільна структура витрат ускладнює прогнозування фінансових результатів у період кліматичних ризиків; • зміни податкової політики можуть посилити навантаження на підприємство через недостатню ефективність системи витратного менеджменту.

Джерело: побудовано автором на основі власних досліджень

Це створює фінансові передумови для реалізації інвестиційних проєктів, модернізації виробництва та впровадження сучасних технологій управління витратами. Позитивним фактором також є збільшення обсягів реалізації продукції, особливо у сегменті олійних культур, що забезпечує зростання доходів та покращення фінансових результатів діяльності підприємства. Додатковою перевагою виступає зростання вартості основних виробничих засобів і амортизаційних відрахувань, що свідчить про оновлення матеріально-технічної бази та поступове підвищення технічного рівня виробництва.

Поєднання сильних сторін із зовнішніми можливостями відкриває для підприємства перспективи подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Зокрема, фінансова стійкість і наявний ресурсний потенціал дозволяють активізувати впровадження цифрових інструментів моніторингу та контролю витрат, автоматизувати окремі виробничі процеси та вдосконалити систему управлінського обліку. Важливим напрямом розвитку є впровадження елементів точного землеробства, що сприятиме зменшенню перевитрат насіння, добрив і паливно-мастильних матеріалів. Крім того, диверсифікація структури виробництва та адаптація до ринкової кон'юнктури створюють умови для підвищення прибутковості та зниження ризиків залежності від окремих видів продукції.

Водночас SWOT-аналіз дозволив виявити ряд слабких сторін, які негативно впливають на систему управління операційними витратами. Насамперед це загальне зростання виробничої собівартості продукції та висока частка прямих матеріальних витрат у її структурі. Значні витрати на паливно-мастильні матеріали, насіння та інші ресурси свідчать про високу матеріаломісткість виробництва та значну залежність підприємства від коливань цін на ринку матеріально-технічних ресурсів. Нестабільність структури витрат у динаміці ускладнює процес фінансового планування та прогнозування економічних результатів діяльності. Крім того, недостатня

системність у механізмах оптимізації витрат може стримувати реалізацію інноваційних змін та знижувати ефективність використання ресурсів.

Слабкі сторони підприємства можуть суттєво обмежувати використання наявних можливостей зовнішнього середовища. Висока матеріаломісткість виробництва знижує фінансову гнучкість підприємства та ускладнює процес інвестування у цифровізацію виробництва й сучасні агротехнології. Нестійкість структури витрат також створює ризики при переході до довгострокового стратегічного планування та ускладнює прогнозування ефективності інноваційних рішень. У результаті підприємство може втрачати частину потенційних конкурентних переваг, пов'язаних із впровадженням сучасних технологій управління витратами.

Значний вплив на діяльність підприємства мають і зовнішні загрози. Найбільш суттєвими серед них є подальше зростання цін на паливно-мастильні матеріали, насіння та добрива, що може нівелювати позитивний ефект від оптимізації витрат. Додатковими ризиками виступають нестабільність аграрного ринку, коливання попиту на окремі види продукції та посилення кредитної залежності підприємства. Швидке зростання позикового капіталу може призвести до підвищення фінансового навантаження та погіршення фінансової стійкості господарства. Важливими факторами ризику також залишаються зміни державної податкової політики та високий рівень кліматичних ризиків, які безпосередньо впливають на рівень урожайності та прогнозування виробничих витрат.

Разом із тим сильні сторони підприємства частково дозволяють нейтралізувати негативний вплив зовнішніх загроз. Зокрема, наявність оновленої матеріально-технічної бази сприяє підвищенню продуктивності та зменшенню непродуктивних витрат ресурсів. Зростання обсягів реалізації продукції та достатній рівень капіталізації дозволяють підтримувати фінансову стійкість навіть в умовах нестабільної ринкової кон'юнктури. Використання сучасних агротехнологій і диверсифікація виробництва можуть стати

інструментами зниження ризиків, пов'язаних із кліматичними змінами та нестабільністю попиту на окремі види продукції.

Отже, результати SWOT-аналізу свідчать про те, що ПП «УКР ТЕРРА Плюс» має достатній потенціал для вдосконалення системи управління операційними витратами та підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності. Водночас підприємству необхідно активізувати процес цифровізації, удосконалити механізми внутрішнього контролю витрат, підвищити рівень стратегічного планування та зменшити залежність від коливань цін на матеріально-технічні ресурси. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню фінансової стійкості підприємства, підвищенню його конкурентоспроможності та формуванню більш ефективної системи управління витратами в умовах нестабільного аграрного середовища.

Узагальнення результатів проведеного SWOT-аналізу, який охоплює оцінку внутрішніх сильних і слабких сторін підприємства, а також вплив зовнішніх можливостей і загроз, дозволяє визначити основні напрями підвищення ефективності управління операційними витратами підприємства (рис. 3.1):

1. Одним із ключових напрямів є впровадження елементів точного землеробства із застосуванням GPS-навігації, геоінформаційних систем та сучасного спеціалізованого програмного забезпечення. Використання таких технологій дозволить підвищити точність виконання агротехнічних операцій, оптимізувати витрати на насіння, мінеральні добрива, засоби захисту рослин і паливно-мастильні матеріали, а також забезпечити більш раціональне використання ресурсів.
2. Важливим напрямом удосконалення виступає розвиток системи контролю за використанням матеріальних і природних ресурсів підприємства, насамперед земельних угідь. Це передбачає впровадження сучасних інструментів дистанційного моніторингу та постійного контролю за станом посівів і

використанням ресурсів, що сприятиме підвищенню ефективності операційних витрат та зменшенню непродуктивних втрат.

3. Перспективним напрямом також є диверсифікація виробництва сільськогосподарської продукції шляхом розширення асортименту культур, упровадження сучасних технологій вирощування високорентабельних видів продукції та застосування економічно обґрунтованих сівозмін. Такий підхід дозволить знизити залежність підприємства від коливань ринкових цін на окремі культури, покращити ефективність використання земельних ресурсів і підвищити результативність матеріальних витрат.

4. Окрему увагу доцільно приділити розвитку партнерства та кооперації з іншими підприємствами аграрного сектору, науковими установами й технологічними центрами. Співпраця у сфері обміну досвідом, використання інноваційних розробок і впровадження сучасних технологій створюватиме додаткові можливості для оптимізації операційних витрат, підвищення продуктивності виробництва та зміцнення конкурентних позицій підприємства.

Рисунок 3.1 - Основні шляхи удосконалення управління операційними витратами ПП "УКР ТЕРРА Плюс"

Джерело: побудовано автором на основі власних досліджень

Розробка стратегічних підходів до вдосконалення системи управління операційними витратами на основі результатів SWOT-аналізу забезпечує ПП «УКР ТЕРРА Плюс» можливість більш ефективно реагувати на зміни ринкового середовища, посилення конкуренції та економічні ризики. Реалізація визначених напрямів спрямована не лише на скорочення непродуктивних витрат і раціоналізацію використання ресурсів, а й на створення основи для довгострокового підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Запропоновані заходи формують передумови для модернізації системи управління, удосконалення процесів прийняття управлінських рішень та активнішого впровадження інноваційних технологій у виробництво. У сучасних умовах цифровізації аграрного сектору особливого значення набуває інтеграція сучасних інформаційних рішень і технологій точного землеробства, що дозволяє підвищити контроль за використанням ресурсів та покращити економічні результати діяльності.

ПП «УКР ТЕРРА Плюс» має достатній виробничий і фінансовий потенціал для реалізації запропонованих заходів. Наявність матеріально-технічної бази, накопичений досвід управління та орієнтація на подальший розвиток створюють сприятливі умови для впровадження сучасних підходів до оптимізації операційних витрат. У перспективі це дозволить підприємству підвищити рівень фінансової стійкості, зміцнити конкурентні переваги та забезпечити більш стабільні результати господарської діяльності.

3.2 Покращення моніторингу стану посівів

У сучасних умовах розвитку аграрного виробництва особливого значення набуває впровадження цифрових технологій моніторингу стану посівів, які дозволяють підвищити ефективність управління виробничими процесами та оптимізувати операційні витрати. Використання дронів і

супутникових систем спостереження створює можливість для оперативного отримання точної інформації про стан сільськогосподарських культур, рівень вологості ґрунту, наявність проблемних ділянок, поширення хвороб або бур'янів. Такий підхід забезпечує своєчасне реагування на негативні фактори та дозволяє приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо використання ресурсів.

Для ПП «УКР ТЕРРА Плюс» удосконалення системи моніторингу посівів є важливим напрямом підвищення ефективності управління операційними витратами. Застосування безпілотних літальних апаратів та супутникового контролю дозволить підприємству підвищити точність агротехнічних заходів, зменшити перевитрати насіння, добрив, засобів захисту рослин і паливно-мастильних матеріалів. Крім того, впровадження сучасних технологій дистанційного моніторингу сприятиме підвищенню врожайності культур, покращенню контролю за використанням земельних ресурсів та зміцненню конкурентних позицій підприємства в умовах цифрової трансформації аграрного сектору.

На сьогодні існує кілька основних способів моніторингу полів, серед яких: супутникове дистанційне зондування землі (ДЗЗ), безпілотні літальні апарати (БПЛА), сенсорні системи (включаючи ґрунтові датчики та метеостанції) та інспекційні виїзди з використанням мобільних додатків.

Порівняльну характеристику зазначених технологій наведено в таблиці 3.3. Вона свідчить про те, що обидва підходи мають власні переваги, недоліки та сфери найбільш ефективного застосування в системі сучасного агровиробництва. Використання цифрових технологій контролю стану посівів є важливим інструментом підвищення ефективності управління операційними витратами, оскільки дозволяє оперативно отримувати інформацію про стан сільськогосподарських культур, рівень забезпечення вологою, наявність пошкоджень, хвороб або проблемних зон на полях.

Проведене порівняння показує, що моніторинг за допомогою дронів характеризується значно вищою точністю та деталізацією зображень. Це дозволяє проводити локальний аналіз окремих ділянок поля, оперативно виявляти осередки захворювань, бур'янів або дефіциту поживних речовин. Крім того, використання безпілотних літальних апаратів забезпечує швидке отримання інформації в режимі реального часу, що особливо важливо при прийнятті оперативних управлінських рішень. Водночас застосування дронів потребує значних фінансових витрат на обладнання, технічне обслуговування та підготовку персоналу. Також ефективність їх використання значною мірою залежить від погодних умов.

Супутниковий моніторинг, у свою чергу, є більш ефективним для контролю великих площ сільськогосподарських угідь. Його перевагою є можливість регулярного отримання даних щодо стану посівів, аналізу вегетаційних індексів та загальної оцінки динаміки розвитку культур. Такий підхід характеризується нижчою собівартістю при роботі з великими масивами земель та дозволяє здійснювати стратегічний контроль за виробничими процесами. Разом із тим супутникові системи поступаються дронам за рівнем деталізації та точності, а якість знімків може погіршуватися через хмарність або інші атмосферні явища.

Особливу увагу слід звернути на те, що дрони більш ефективні для реалізації елементів точного землеробства, оскільки забезпечують локалізований аналіз і високоточне картографування полів. Супутникові технології, навпаки, доцільніше використовувати для загального моніторингу, довгострокового планування та контролю великих територій. Таким чином, кожна із систем має власне функціональне призначення та може використовуватися залежно від цілей аграрного підприємства.

Отже, результати аналізу свідчать про доцільність комплексного використання дронів і супутникових технологій у системі моніторингу посівів ПП «УКР ТЕРРА Плюс».

Таблиця 3.3 - Порівняння моніторингу полів за допомогою дронів та супутників

Критерій порівняння	Моніторинг дронами	Моніторинг супутниками
Точність зображення	Дуже висока деталізація, можливість аналізу окремих рослин і локальних проблемних зон	Нижча деталізація, придатна для загального аналізу великих площ
Площа охоплення	Ефективний для локальних ділянок та окремих полів	Дозволяє одночасно контролювати великі території та масиви полів
Частота отримання даних	Дані отримуються за потребою у реальному часі	Залежить від графіка проходження супутника
Швидкість реагування	Дає можливість оперативно виявляти проблеми та швидко реагувати	Підходить для стратегічного та довгострокового моніторингу
Вартість використання	Вищі витрати на обладнання, обслуговування та персонал	Нижчі витрати при моніторингу великих площ
Залежність від погодних умов	Сильна залежність від вітру, дощу та туману	Менш чутливий до погодних умов, але хмарність може погіршувати якість знімків
Можливість створення карт	Можливе формування високоточних 3D-карт та моделей полів	Переважно використовуються загальні карти та індекси рослинності
Виявлення хвороб і шкідників	Дозволяє виявляти локальні ураження та ранні ознаки хвороб	Виявляє загальні зміни стану рослинності на полі
Моніторинг NDVI та вегетації	Висока точність аналізу вегетаційних індексів	Ефективний для регулярного аналізу динаміки вегетації
Ефективність для точного землеробства	Висока ефективність завдяки точним даним і локальному аналізу	Підходить для загального планування та контролю
Необхідність спеціалістів	Потребує навичок керування дронами та обробки даних	Використання простіше через готові супутникові сервіси

Джерело: побудовано автором на основі [4,35,37,40]

Поєднання оперативності та високої точності дронів із широким охопленням територій супутникового контролю дозволить підприємству

підвищити ефективність управління операційними витратами, оптимізувати використання матеріальних ресурсів, своєчасно реагувати на проблеми у виробництві та забезпечити підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

Поряд з аналізом порівняльної характеристики моніторингу сільськогосподарських угідь за допомогою агродронів і супутникових знімків важливо також дослідити вплив цих технологій на можливість оптимізації витрат в ПП «УКР ТЕРРА Плюс» (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4 - Економічний вплив моніторингу полів на витрати в ПП «УКР ТЕРРА Плюс»

Показник	Моніторинг дронами	Моніторинг супутниками	Комплексне використання
Ціна комплексного обстеження протягом року грн за 1 га	70,0	250,0	320,0
Загальні витрати на впровадження тис. грн	69,0	246,3	315,2
Середнє зменшення витрат на добрива та ЗЗР, %	2	4	5,5
Середнє скорочення витрат ПММ, %	2,5	5	6,5
Економія витрат на 1 га, грн	184,1	368,1	489,4
Загальна економія витрат, тис грн	181,3	362,6	482,1
Рентабельність інвестицій, %	259,0	145,0	150,6

Джерело: побудовано автором на основі [4,9,27,34,35]

Дані про практичне використання цифрового моніторингу сільськогосподарських угідь свідчать, що це може забезпечити суттєвий економічний ефект для ПП «УКР ТЕРРА Плюс».[4,9,27] Всі розглянуті варіанти цифрового моніторингу полів забезпечують скорочення виробничих витрат, проте їх економічна ефективність суттєво відрізняється. Найменших початкових витрат потребує використання дронів — 69,0 тис. грн, тоді як впровадження супутникового моніторингу вимагає 246,3 тис. грн, а комплексне

використання обох технологій — 315,2 тис. грн. За рівнем скорочення витрат найкращі результати демонструє комплексний підхід, який забезпечує їх найбільше зменшення.

Загальна економія витрат також є максимальною при комплексному використанні технологій і становить 482,1 тис. грн, тоді як при супутниковому моніторингу вона дорівнює 362,6 тис. грн, а при використанні дронів — 181,3 тис. грн.

Водночас за показником рентабельності інвестицій найкращим варіантом є моніторинг дронами — 259,0 %, що пояснюється низькими витратами на впровадження. Для комплексного використання цей показник становить 150,6 %, а для супутникового моніторингу — 145,0 %.

Отже, для досягнення найбільшого економічного ефекту та максимального скорочення виробничих витрат оптимальним рішенням є комплексне поєднання дронів і супутникового моніторингу.

3.3 Впровадження технології точного землеробства

В умовах сучасної цифровізації агропромислового виробництва все більшої актуальності набуває впровадження технологій точного землеробства, які забезпечують підвищення ефективності використання ресурсів, оптимізацію виробничих процесів та зростання економічної результативності діяльності аграрних підприємств. Для ПП «УКР ТЕРРА Плюс», яке спеціалізується на вирощуванні зернових культур і соняшнику, перспективним напрямом удосконалення системи управління є запровадження систем супутникової навігації GPS та засобів контролю витрат пального. На сьогодні такі технології на підприємстві ще не використовуються, проте їх впровадження розглядається як важливий елемент цифрової трансформації виробництва та підвищення ефективності управління операційними витратами.

Використання систем GPS-навігації у майбутньому дозволить забезпечити високоточне виконання польових робіт, мінімізувати перекриття та пропуски під час посіву, внесення добрив, засобів захисту рослин і проведення обробітку ґрунту. Це створить передумови для раціональнішого використання матеріально-технічних ресурсів, скорочення витрат паливно-мастильних матеріалів та підвищення продуктивності роботи сільськогосподарської техніки. Крім того, автоматизований контроль руху техніки дасть можливість зменшити вплив людського фактора та підвищити якість виконання агротехнологічних операцій.

Важливим напрямом майбутнього впровадження точного землеробства на ПП «УКР ТЕРРА Плюс» є встановлення систем контролю витрат пального. Значна частка виробничих витрат підприємства припадає саме на паливно-мастильні матеріали, тому посилення контролю за їх використанням є необхідною умовою зниження собівартості продукції. Сучасні GPS-системи та датчики контролю пального дозволяють у режимі реального часу відстежувати маршрути руху техніки, фактичні обсяги споживання пального, тривалість роботи агрегатів та можливі непродуктивні витрати. У перспективі це сприятиме підвищенню прозорості управління виробничими процесами, запобіганню перевитратам ресурсів та посиленню контролю за ефективністю використання техніки.

Результати наукових досліджень свідчать про значний потенціал ефективності впровадження таких технологічних рішень. Зокрема, за даними досліджень [13], використання систем точного водіння дає змогу скоротити витрати пального орієнтовно на 10–15%, а також зменшити витрати насіння та засобів захисту рослин на 6–10% завдяки підвищенню точності руху сільськогосподарської техніки під час виконання польових операцій. Крім прямої економії матеріальних ресурсів, такі технології сприяють зниженню амортизаційного навантаження на техніку, зменшенню фізичного навантаження

на механізаторів і підвищенню стабільності та якості виконання агротехнологічних процесів.

Таким чином, впровадження технологій точного землеробства на ПП «УКР ТЕРРА Плюс» є перспективним напрямом удосконалення системи управління агровиробництвом. Використання GPS-навігації та систем контролю витрат пального в майбутньому дозволить оптимізувати виробничі витрати, підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити формування сучасної цифрової системи управління підприємством. У довгостроковій перспективі це створить передумови для підвищення конкурентоспроможності підприємства та забезпечення стабільного розвитку його виробничої діяльності.

Провівши аналіз ринку обладнання для оснащення сільськогосподарської техніки GPS-технологіями в Україні (таблиця 3.5), можна виокремити чотири основні групи пристроїв: GPS-трекери, GPS-навігатори, системи паралельного водіння та автопілоти.

GPS-трекери використовуються переважно для контролю руху техніки та моніторингу її роботи. Основними функціями таких пристроїв є відстеження маршруту, збереження історії пересування, контроль швидкості руху та облік витрат пального. GPS-трекер отримує сигнали від супутників і визначає координати транспортного засобу в режимі реального часу. Такі системи дають змогу аграрним підприємствам контролювати роботу техніки, запобігати нецільовому використанню пального та оптимізувати логістичні процеси. Точність позиціонування GPS-трекерів становить у середньому 200–500 см, а рівень автоматизації є низьким, оскільки пристрій виконує лише функцію моніторингу без автоматичного керування технікою.

GPS-навігатори призначені для навігації та ручного керування рухом техніки в полі. Вони допомагають водію дотримуватися заданого маршруту, будувати оптимальні траєкторії руху та уникати перекриттів і пропусків під час виконання польових робіт. Основними елементами GPS-навігатора є GPS-приймач, антена, дисплей та програмне забезпечення для картографування.

Такі пристрої забезпечують точність позиціонування в межах 100–200 см. У сільському господарстві GPS-навігатори використовують під час посіву, внесення добрив і обробітку ґрунту, що дозволяє підвищити продуктивність роботи техніки та скоротити витрати ресурсів.

Таблиця 3.5 - Порівняння обладнання для точного землеробства

Категорія обладнання	Основне призначення	Ключові функції	Точність позиціонування, см	Автоматизація	Орієнтовна вартість, тис. грн
GPS-трекери	Контроль руху техніки	Моніторинг маршруту, історія пересування	200–500	Низька	3–8
GPS-навігатори	Навігація та ручне керування	Картографування, візуалізація маршруту, маркування ліній	100–200	Низька	8–20
Системи паралельного водіння	Рух техніки по заданій траєкторії	Екран управління, антена, підтримка точності руху	15–30	Середня	20–100
Автопілоти з GPS-навігацією	Автоматизоване керування технікою	Контроль руху, автоматизована обробка поля, повторне проходження	2–5	Висока	100 і більше

Джерело: побудовано автором на основі [4,31,40,41]

Системи паралельного водіння є більш сучасним етапом розвитку GPS-технологій у точному землеробстві. Їх основне призначення полягає у забезпеченні руху техніки по заданій траєкторії з мінімальними перекриттями між проходами. Система складається з GPS-приймача, антени, дисплея та програмного забезпечення, яке формує лінії руху для механізатора. Такі системи дозволяють значно зменшити перевитрати насіння, добрив, засобів захисту рослин і пального. Крім того, вони знижують втому водія та

підвищують точність виконання агротехнологічних операцій. Точність систем паралельного водіння становить 15–30 см, а при використанні RTK-корекції може досягати кількох сантиметрів. Рівень автоматизації є середнім, оскільки водій все ще контролює частину процесів керування.

Найбільш технологічним обладнанням у точному землеробстві є автопілоти з GPS-навігацією. Їх призначенням є автоматизоване керування сільськогосподарською технікою без постійного втручання механізатора. Такі системи забезпечують автоматичне утримання траєкторії руху, точне повторне проходження та контроль роботи агрегатів у полі. Автопілоти використовують високоточні GPS-сигнали та RTK-корекцію, що дозволяє досягати точності 2–5 см. Високий рівень автоматизації сприяє значному підвищенню продуктивності праці, зменшенню перевитрат ресурсів і мінімізації людських помилок. Такі системи особливо ефективні під час посіву, міжрядного обробітку та внесення добрив.

Для приватного підприємства «УКР ТЕРРА Плюс» найбільш раціональним рішенням є впровадження системи паралельного водіння з GPS-навігацією. Використання такого обладнання дозволяє суттєво підвищити точність виконання польових операцій, що сприяє скороченню перевитрат насіння, мінеральних добрив, засобів захисту рослин та пального. Водночас подібні системи є значно доступнішими за вартістю порівняно з повноцінними автопілотами, що робить їх економічно доцільними для підприємств середнього масштабу.

При виборі обладнання для досліджуваного підприємства насамперед потрібно враховувати, що важливим є підтримка декількох супутникових навігаційних систем, оскільки це забезпечує стабільність сигналу та надійність роботи техніки навіть у складних умовах експлуатації. Не менш суттєвим критерієм виступає точність визначення координат, від якої безпосередньо залежить якість виконання технологічних операцій та рівень економії ресурсів. Окремо слід враховувати вартість обладнання, адже впровадження системи має

бути фінансово обґрунтованим для підприємства. Важливим параметром також є розмір дисплея, який впливає на зручність роботи оператора та полегшує контроль за процесом виконання польових робіт.

Таблиця 3.6 - Порівняння систем паралельного водіння

№	Компанія	Модель	Точність см	Системи супутнико вої навігації	Розмір дісплею, дюйми	Ціна, грн
1	Agronavigator	NavJet 998	20–30	GPS, Galileo, BaiDou	10	29000
2	Agrozon	TeeJet Matrix 430	до 15	GPS	4,3	57200
3	Euromag	Efarm.pro 8"	20-25	GPS, IP67	8	25000
4	GeoTrack	Explorer Plus	15	GNSS	10	54562
5	СК-Технології	AgroTrek CS Pro	до 20	GPS/Galil eo/BeiDou	4,3	68000
6	СК-Технології	AgroTrek GL-9 Pro	до 20	GPS/Galil eo/BeiDou	9	90000
7	Claas	GPS Copilot S7	15–20	GPS	5	55400

Джерело: побудовано автором на основі [4,31,40,41]

З урахуванням наведених критеріїв найбільш оптимальним варіантом для ПП «УКР ТЕРРА Плюс» з доступних на ринку (таблиця 3.6), на нашу думку, є система NavJet 998 (рис. 3.2). Даний пристрій поєднує високу точність навігації, підтримку кількох супутникових систем та зручний інтерфейс користувача, що забезпечує ефективну роботу персоналу в польових умовах. Крім того, модель характеризується прийнятною вартістю у порівнянні з іншими аналогічними системами свого класу, що робить її більш доступною для підприємства без втрати функціональних можливостей. Перевагою NavJet 998 також є оптимальне співвідношення між ціною, точністю роботи та

технічними характеристиками, завдяки чому вона здатна забезпечити ефективне впровадження елементів точного землеробства на підприємстві.

Рисунок 3.2 - Агронавигатор NavJet 988

Джерело: взято з джерела [58]

Для удосконалення системи контролю та обліку паливно-мастильних матеріалів ПП «УКР ТЕРРА Плюс» доцільним є встановлення датчиків рівня палива на сільськогосподарську техніку. Використання таких пристроїв дозволяє здійснювати постійний моніторинг фактичних витрат пального, контролювати обсяги заправок і виявляти можливі випадки нецільового використання або втрат пального. Це сприяє підвищенню прозорості обліку паливно-мастильних матеріалів та забезпечує більш точне визначення витрат під час виконання польових робіт. Крім того, впровадження датчиків дає можливість аналізувати ефективність експлуатації техніки, оптимізувати маршрути її роботи та зменшити непродуктивні витрати ресурсів.

Для підприємства, де значну частку операційних витрат становлять паливно-мастильні матеріали, застосування таких систем є важливим елементом підвищення економічної ефективності. Поєднання таких пристроїв із GPS-навігацією забезпечує можливість отримання детальної інформації про роботу техніки під час виконання польових операцій, що дозволяє підвищити ефективність управління та сприяє економії виробничих витрат.

Впровадження таких систем дає змогу скоротити втрати, пов'язані з нецільовим або неконтрольованим використанням пального, до 20% [20]. Це має особливе значення в сучасних умовах зростання цін на паливно-мастильні матеріали та обмежених фінансових можливостей сільськогосподарських підприємств.

Проаналізувавши наявні на ринку датчики контролю пального, можна дійти висновку, що найбільш доцільним рішенням для ПП «УКР ТЕРРА Плюс» є використання датчика BI FLSSENSOR (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7 - Порівняння датчиків палива

№	Модель обладнання	Тип датчика	Вартість, грн	Характеристика та особливості
1	BI FLSSENSOR	Ємнісний, RS-485	3990	Підтримує обрізку до 3 м, має захист IP66/IP67 та гальванічну розв'язку
2	ANT-DRP-BT-01	Бездротовий BLE	4800	Працює через Bluetooth Low Energy, автономність батареї до 3 років
3	Escort TD-BLE	Бездротовий BLE	4822	Швидке встановлення, передача даних через BLE
4	ETS/Fuelchek.pl	Цифровий	3100	Оснащений термокомпенсацією, відображає дані в літрах
5	Flow Meter DUT-E 485	Ємнісний CAN/485	6216	Передача інформації через CAN або RS-485
6	Bitrek BI FLSensor	Ємнісний RS-485	2695	Базова комплектація, доступна оптова ціна
7	KM385BT	Аналогово-цифровий	989	Бюджетний датчик українського виробництва
8	Wema 275 мм	Резистивний	1108	Простий резистивний датчик для паливних баків

Джерело: побудовано автором на основі [4,31,40,41]

Даний пристрій (рис.3.3) забезпечує високий рівень точності та стабільності вимірювання рівня пального завдяки застосуванню ємнісної технології контролю. Конструкція датчика дозволяє адаптувати його довжину відповідно до параметрів паливного бака, а наявність захисту стандарту IP66/IP67 та гальванічної розв'язки гарантує надійну роботу навіть у складних умовах експлуатації сільськогосподарської техніки.

Важливою перевагою BI FLSENSOR є його сумісність із GPS-системами та трекерами через інтерфейс RS-485, що забезпечує ефективну інтеграцію в систему моніторингу техніки підприємства. Незважаючи на дещо вищу вартість порівняно з окремими аналогами, функціональні можливості, довговічність і точність роботи цього обладнання повністю компенсують витрати на його придбання та встановлення.

Рисунок 3.3 - Датчик палива BI FLSENSOR

Джерело: взято з джерела [41]

Дані таблиці 3.8 свідчать про доцільність упровадження агронавігаторів NavJet 998 та датчиків контролю пального BI FLSENSOR у ПП «УКР ТЕРРА Плюс». Для оснащення чотирьох тракторів підприємства загальна вартість

придбання та встановлення обладнання становить 131 960 грн, а з урахуванням витрат на навчання персоналу сукупні інвестиції у впровадження системи складають 146 960 грн.

Таблиця 3.8 - Розрахунок економічної ефективності впровадження агронавігаторів та датчиків пального в ПП “УКР ТЕРРА Плюс”

Показники	Значення
Кількість техніки (тракторів)	4
Вартість одного комплекту NavJet 998, грн	29000
Вартість одного комплекту BI FLSENSOR, грн	3990
Вартість установки на 4 трактори, грн	131960
Вартість навчання персоналу, грн	15000
Загальні витрати на впровадження , грн	146960
Очікуване зниження витрат на ПММ, %	2,5
Очікуване зниження витрат на ПММ, грн	125985
Очікуване зниження витрат на насіння/ЗЗР, %	2
Очікуване зниження витрат на насіння/ЗЗР, грн	95810
Очікуване зниження амортизаційних витрат, %	2
Очікуване зниження амортизаційних витрат, грн	11754
Сумарна економія, грн	233549
Рентабельність інвестицій, %	159

Джерело: розраховано автором на основі власних досліджень

Очікуваний економічний ефект від використання даного обладнання проявляється насамперед у зменшенні витрат на паливно-мастильні матеріали, насіння та засоби захисту рослин, а також у скороченні амортизаційних витрат. Зокрема, прогнозоване скорочення витрат на ПММ становить 2,5%, що у грошовому вираженні дорівнює 125 985 грн. Такий результат досягається

завдяки більш точному контролю за використанням пального, оптимізації маршрутів руху техніки та зниженню непродуктивних витрат.

Крім того, застосування систем паралельного водіння дозволяє зменшити перекриття та пропуски під час польових робіт, що забезпечує економію насіння і засобів захисту рослин на рівні 2%, або 95 810 грн. Також очікується скорочення амортизаційних витрат на 2% (11 754 грн) унаслідок більш раціонального використання техніки та зменшення надмірних навантажень під час виконання технологічних операцій.

У результаті сумарний річний економічний ефект від впровадження запропонованих технологій становить 233 549 грн, що значно перевищує початкові витрати на їх встановлення. Розрахований рівень рентабельності інвестицій дорівнює 159%, що свідчить про високу економічну ефективність проєкту та підтверджує доцільність впровадження сучасних систем GPS-навігації та контролю пального в діяльність ПП «УКР ТЕРРА Плюс».

Отже, впровадження запропонованих цифрових технологій є економічно виправданим та практично доцільним для ПП «УКР ТЕРРА Плюс». Отримані результати підтверджують ефективність використання сучасних систем GPS-навігації та контролю пального й можуть слугувати основою для подальшого розширення таких рішень на інші види сільськогосподарської техніки та окремі виробничі процеси підприємства.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів управління витратами операційної діяльності аграрного підприємства на прикладі ПП «УКР ТЕРРА Плюс» Жмеринського району Вінницької області.

У ході аналізу виробничо-економічної діяльності досліджуваного підприємства встановлено, що підприємство спеціалізується на виробництві зернових та технічних культур, а його виробнича діяльність зосереджена виключно в галузі рослинництва.

Проведений аналіз ресурсного потенціалу показав позитивну динаміку фінансового розвитку підприємства. Зокрема, авансований капітал за 2023–2025 роки зріс з 84,2 млн грн до 139,2 млн грн, або на 65,4 %. Власний капітал збільшився з 52,4 млн грн до 107,7 млн грн, тобто більш ніж у два рази (на 105,8 %), що свідчить про зміцнення фінансової незалежності підприємства. Одночасно спостерігається зниження залежності від позикових коштів, що позитивно характеризує фінансову стійкість господарства та його здатність фінансувати розвиток переважно за рахунок власних ресурсів.

Дослідження спеціалізації підприємства показало, що середньорічна виручка від реалізації продукції за останні роки становила 49 371 тис. грн. Основу товарної продукції формують зернові культури, частка яких досягає 65,1 %, у тому числі кукурудза на зерно — 46,2 % та пшениця — 18,9 %. Частка олійних культур становить 34,9 %, з яких соняшник займає 16,5 %, соя — 12,4 %, а ріпак — 6,1 %. Це дає підстави характеризувати спеціалізацію підприємства як зерно-технічну та підтверджує його орієнтацію на виробництво конкурентоспроможної рослинницької продукції.

Аналіз складу та структури операційних витрат дозволив встановити, що найбільшу частку у загальній сумі витрат займають прямі матеріальні витрати. У 2024 році їх частка становила 76,6 % усіх виробничих витрат підприємства.

Найбільшими статтями витрат є паливно-мастильні матеріали (19,4 %), насіння та посівний матеріал (18,4 %), мінеральні добрива (18,3 %) та інші матеріальні витрати (20,5 %). Частка витрат на оплату праці залишається відносно невисокою та становить близько 2,2 %, що є характерним для сучасного високорівневого механізованого рослинництва. Амортизаційні відрахування формують лише близько 2–3 % загальної структури витрат.

Проведений аналіз динаміки операційних витрат показав, що собівартість реалізованої продукції у 2023 році становила 33 651 тис. грн, у 2024 році зросла до 39 826 тис. грн, а у 2025 році скоротилася до 33 494 тис. грн. Водночас інші операційні витрати мали стійку тенденцію до зростання: з 2 147 тис. грн у 2023 році до 3 568 тис. грн у 2024 році та 3 669 тис. грн у 2025 році. Такі зміни свідчать про розширення господарської діяльності підприємства та збільшення витрат на забезпечення операційних процесів.

Оцінка собівартості окремих видів продукції дала змогу виявити суттєві відмінності між культурами. Так, собівартість 1 ц кукурудзи знизилася з 289,9 грн у 2022 році до 230 грн у 2024 році, тобто на 20,7 %. Собівартість зернових культур у середньому скоротилася на 27,3 %. Водночас собівартість соняшнику зросла з 608,1 грн/ц до 889,7 грн/ц, або на 46,3 %. Основною причиною такого зростання стало зниження врожайності культури та збільшення матеріальних витрат на її виробництво.

Результати факторного аналізу показали, що зниження собівартості зернових культур на 86 грн/ц було зумовлене підвищенням урожайності, що забезпечило економію 58 грн на центнер продукції, а також зменшенням витрат на гектар посівів, яке дало додаткове скорочення собівартості на 28 грн/ц. Для соняшнику ситуація була протилежною: загальне зростання собівартості на 282 грн/ц відбулося переважно через зниження врожайності, яке спричинило додаткові витрати в розмірі 297 грн/ц.

Проведена оцінка фінансових результатів діяльності підприємства підтвердила високий рівень ефективності господарювання. За період 2022–2024

років чистий дохід від реалізації продукції збільшився з 23 053,1 тис. грн до 81 438,5 тис. грн, тобто на 58 385,4 тис. грн або у 3,5 раза. Валовий прибуток зріс у 5,3 раза, а чистий прибуток — у 9,2 раза. Незважаючи на зростання виробничих витрат, темпи збільшення доходів суттєво перевищували темпи приросту собівартості, що забезпечило підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства та зміцнення його фінансового стану.

У процесі дослідження було виявлено низку проблем, які стримують подальше підвищення ефективності управління витратами. До основних з них належать висока частка матеріальних витрат у структурі собівартості, залежність від цін на паливо, добрива та насіння, відсутність системного використання цифрових інструментів контролю витрат, а також недостатній рівень автоматизації моніторингу виробничих процесів. Зазначені фактори знижують можливості оперативного управління ресурсами та обмежують потенціал подальшого скорочення витрат.

Для усунення виявлених недоліків у роботі обґрунтовано комплекс заходів щодо вдосконалення системи управління операційними витратами. Основними напрямками визначено впровадження цифрових технологій моніторингу стану посівів, використання елементів точного землеробства, удосконалення контролю використання матеріальних ресурсів та автоматизацію управлінських процесів. Реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність використання насіння, добрив, засобів захисту рослин та паливно-мастильних матеріалів, а також сприятиме зниженню непродуктивних витрат.

Особливу увагу приділено впровадженню систем GPS-навігації та контролю використання пального на сільськогосподарській техніці. Проведені розрахунки підтвердили економічну доцільність такого заходу. Встановлено, що сумарний річний економічний ефект від впровадження запропонованих цифрових технологій становить 233549 грн, що перевищує початкові інвестиційні витрати. Розрахований рівень рентабельності інвестицій становить

159 %, що свідчить про високу ефективність запропонованого проєкту та можливість його практичного впровадження у діяльність підприємства.

Отже, результати проведеного дослідження підтверджують, що ПП «УКР ТЕРРА Плюс» є фінансово стійким та ефективно функціонуючим аграрним підприємством, яке має значний потенціал для подальшого підвищення результативності діяльності. Водночас подальше зростання конкурентоспроможності та прибутковості господарства потребує вдосконалення системи управління операційними витратами шляхом активного впровадження сучасних цифрових технологій, автоматизації контролю виробничих процесів та використання інструментів точного землеробства. Реалізація запропонованих заходів забезпечить зниження собівартості продукції, підвищення рівня рентабельності виробництва, зміцнення фінансової стійкості підприємства та створить передумови для його довгострокового сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Ахновська І. О., Болгов В. Є. Управління витратами : навч. посіб. – Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. – 156 с.
3. Бондарчук О. Оцінка та управління витратами сільськогосподарського підприємства. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. № 3. С. 112–120.
4. Васильковська К. В., Андрієнко О. О., Шепілова Т. П. Ефективність агродронів в системі точного землеробства. *Аграрні інновації*. 2023. № 17. С. 13–18.
5. Владислав Болгов І. А. Управління витратами. Вінниця : Дон. ім. Василя Стуса, 2020. 156 с.
6. Грещак М. Г. , Гордієнко В. М. , Коцюба О. С. Управління витратами: навч. посіб. – Київ : КНЕУ, 2008. – 264 с.
7. Гринько Т. В. Економічна ефективність витрат у сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 22–29.
8. Давидович І. Є. Управління витратами: Навч. посіб. Київ : «Центр учб. літ.», 2008. 320 с.
9. Данкевич В.Є., Данкевич Є.М. Моніторинг сільськогосподарських угідь із застосуванням систем дистанційного зондування земель. *Економіка АПК*. 2019. № 8. С. 27–36.
10. Дацій О. І. Управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2016. № 5. С. 89–94.
11. Дмитренко, А. П. Аналіз впровадження телематичних рішень на підприємствах агросектору. *Вісник СНАУ. Серія: Економіка та менеджмент*. – 2020. – Вип. 4. – С. 102–108.

- 12.Древаль Н. А., Боровик Т. М. Сутність управління витратами на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах. Тези доповідей XV Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів "Наукові розробки молоді на сучасному етапі". Т. 3 : Секція "Економічні та соціально-політичні проблеми активізації інноваційної діяльності підприємств України"., м. Київ, 28 квіт. 2016 р. С. 32.
- 13.Зелінський, О. М. Впровадження систем паралельного водіння на агропідприємствах: економічна ефективність і перспективи розвитку *Науковий вісник ТНТУ*. – 2022. – №1 (65). – С. 45–51. – DOI: 10.33108/visnyk_tntu2022.01.045
- 14.Качула С. В., Буштін А. А. Особливості формування доходів та прибутку сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 21–22. С. 57–62. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.21.57>.
- 15.Коломієць Т., Фурдик О. Напрями стратегічного управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-113>
- 16.Котенко Н. В. Економіко-математичні методи в управлінні витратами аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 45–52.
- 17.Кравченко О. П. Оптимізація операційних витрат аграрних підприємств. *Вісник аграрної науки*. 2018. № 7. С. 34–40.
- 18.Криворучко І. В. Аналіз ефективності витрат у сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 29–36.
- 19.Круш П.В., Богданович Л.Є. Управління витратами підприємства в сучасних умовах розвитку. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*, 2015, № 16, с. 179–182.
- 20.Кузьменко, О. В., Савченко В.І. Економічна ефективність застосування телеметричних систем у сільському господарстві *Економіка АПК*. – 2021. – № 9. – С. 85–92. – URL: <https://eapk.org.ua>

- 21.Лагодієнко В. В. Концептуальна модель розвитку регіонального агропромислового виробництва. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 1259–1262.
- 22.Лень В. С. Управління витратами підприємства: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 671 с.
- 23.Ляшенко Г., Овсяннікова В. Витрати підприємства та управління ними. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-27>
- 24.Лобас М. Г., Россоха В. В., Соколов Д. О. Управління інноваційно-технологічним розвитком агросфери: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2014. 412 с.
- 25.Матвєєва Н. М., Славута О. І Управління витратами : навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекет., 2020. 157 с
- 26.Моссаковський В. Б. Економічний аналіз діяльності аграрних підприємств: навч. посіб. Київ: НУБіП, 2012. 384 с.
- 27.Мудрак О., Морозова Т. Ефективність супутникових даних у системі агроекологічного моніторингу. *Агроекологічний журнал*. 2023. № 3. С. 53–61. URL: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2023.287763>
- 28.Остапенко Т. М. Економічна сутність управління витратами. *Вісник СумДУ*. Серія “Економіка”. 2013. Т. 2. С. 85–90.
- 29.Отенко В.І., Іванієнко В.В., Азаренков Г.Ф. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Харків, 2015, 345с.
- 30.Партин Г. О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія. Київ: УБС НБУ, 2008. 319 с.
- 31.Перетятко, В. Г., Ковтун, О. О. Економічна ефективність впровадження GPS-навігації у сільському господарстві. *Економіка АПК*. – 2021. – №6. – С. 98–105. – URL: <https://agroekonomika.com>
- 32.Підлісецький Г. М. Управління витратами в аграрному секторі: монографія. Львів: ЛНАУ, 2014. 280 с.

- 33.Проданчук М. А. Стратегічне управління витратами аграрних підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2023. № 4. С. 45–53.
- 34.Старинець О. Г. Використання дронів у діяльності підприємств аграрної сфери. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 43. С. 116–119.
- 35.Тараріко О. Г., Сиротенко О. В., Ільєнко Т. В., Кучма Т. Л. Агроекологічний супутниковий моніторинг. – К.: Аграр. наука, 2019. – 204 с.
- 36.Ткачук В. І. Управління витратами в системі менеджменту аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 67–74.
- 37.Топов А. Г., Клейбатенко А. О. Цифровізація інформаційно- аналітичного забезпечення управління в аграрних підприємствах. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2024. № 5 с.121-132
- 38.Топов А. Г., Стартапи, як інструмент цифровізації управління витратами аграрних підприємств. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2025. № 7 с.144-154
- 39.Труніна І. М., Онищенко О. В. Методичні підходи до управління затратами промислових підприємств. *Modern Economics*. 2018. № 7. С. 182–191
- 40.УКАБ. Звіт про цифровізацію агробізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Київ : Український клуб аграрного бізнесу, 2023. – URL: <https://ucab.ua/ua> .
- 41.Череп А. В. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. С. 89–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-12>.
- 42.Чумак Г. Управління витратами підприємства: функціональний аспект. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 4. С. 160–165. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-21>
- 43.Чорна М.В Смірнова П.В Бугріменко Р.М. Управління витратами : навч. посіб. Харків, 2017. 166 с.

- 44.Шевчук В. О. Оптимізація витрат у сільськогосподарському виробництві: економіко-математичний підхід. *Вісник аграрної науки*. 2018. № 9. С. 55–61.
- 45.Шеремет О. О. Аналіз витрат і собівартості продукції аграрних підприємств: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 328 с.
- 46.Шиян Д. В., Ульяновченко Н. В. Ефективність витрат у сільськогосподарських підприємствах: монографія. Харків: Міськдрук, 2012. 204 с.
- 47.Шульга О. А. Управління операційними витратами в аграрному секторі: сучасні підходи. *Вісник аграрної науки*. 2021. № 10. С. 48–55.
- 48.Шутько Т. І. Економічна сутність управління витратами підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3681> (дата звернення: 26.07.2024).
- 49.Ярмолюк О. П. Формування системи управління витратами на аграрних підприємствах. *Вісник ХНАУ*. 2019. № 3. С. 101–108.
- 50.Яценко В. М. Інноваційні підходи до управління витратами аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. DOI: [https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.\[\]\(https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/issue/view/100\)](https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.[](https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/issue/view/100))
- 51.AgFunder. 2022 AgriFoodTech Investment Report [Електронний ресурс] 2022. – URL: <https://agfunder.com/reports> (дата звернення: 03.06.2025).
- 52.European Agricultural Machinery Association (CEMA). Digital Farming: What does it really mean? [Електронний ресурс]. – 2017. – URL: <https://www.cema-agri.org>
- 53.European Space Agency. Sentinels for Agriculture. URL: https://www.esa.int/Applications/Observing_the_Earth/Copernicus/Sentinel-2

- 54.Griffin, T. W., Lowenberg-DeBoer, J., & Lambert, D. M. Economics of Precision Agriculture // Precision Agriculture Technology for Crop Farming / Ed. by Q. Zhang. – CRC Press, 2015. – P. 295–323.
- 55.Grisso, R. D., Perumpral, J. V., Roberson, G. T., Pitman, R. M., & Hoy, R. M. Precision Farming Tools: GPS Navigation // Virginia Cooperative Extension. – 2009. – Publication 442-501. URL: <https://vtechworks.lib.vt.edu/handle/10919/55255>
- 56.Joint Research Centre, European Commission. Precision Agriculture in Europe: Recent Developments and Future Perspectives [Електронний ресурс]. – 2020. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en>
- 57.Koval N. I., Grigorash M. V. Basics of the Perspective Cost Analysis of the Activities of Agricultural Enterprises. *Business Inform.* 2019. Vol. 4, no. 495. P. 246–251. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-246-251>
- 58.SmartFarming. Як системи паралельного водіння підвищують ефективність сільгосптехніки. 2023. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.smartfarming.ua/solutions/parallel-driving/>
- 59.Shumilo O. S., Pakulina A. A., Daludina I. V. Theoretical Aspects of Costs Management in the Enterprise. *Business Inform.* 2020. Vol. 5, no. 508. P. 306–311. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-306-311>
- 60.Shockley, J. M., Dillon, C. R., & Stombaugh, T. S. The influence of auto-steer on profitability // Precision Agriculture. – 2012. – Vol. 13, Issue 4. – P. 378–391. – DOI: 10.1007/s11119-011-9251-x.
- 61.Whelan, B., McBratney, A. Precision Agriculture for Grain Production Systems. – Collingwood, VIC : CSIRO Publishing, 2018. – 210 p.
- 62.Zhang, C., Kovacs, J. M. The application of small unmanned aerial systems for precision agriculture: a review // Precision Agriculture. – 2020. – Vol. 13. – P. 693–712. – DOI: 10.1007/s11119-012-9274-5.